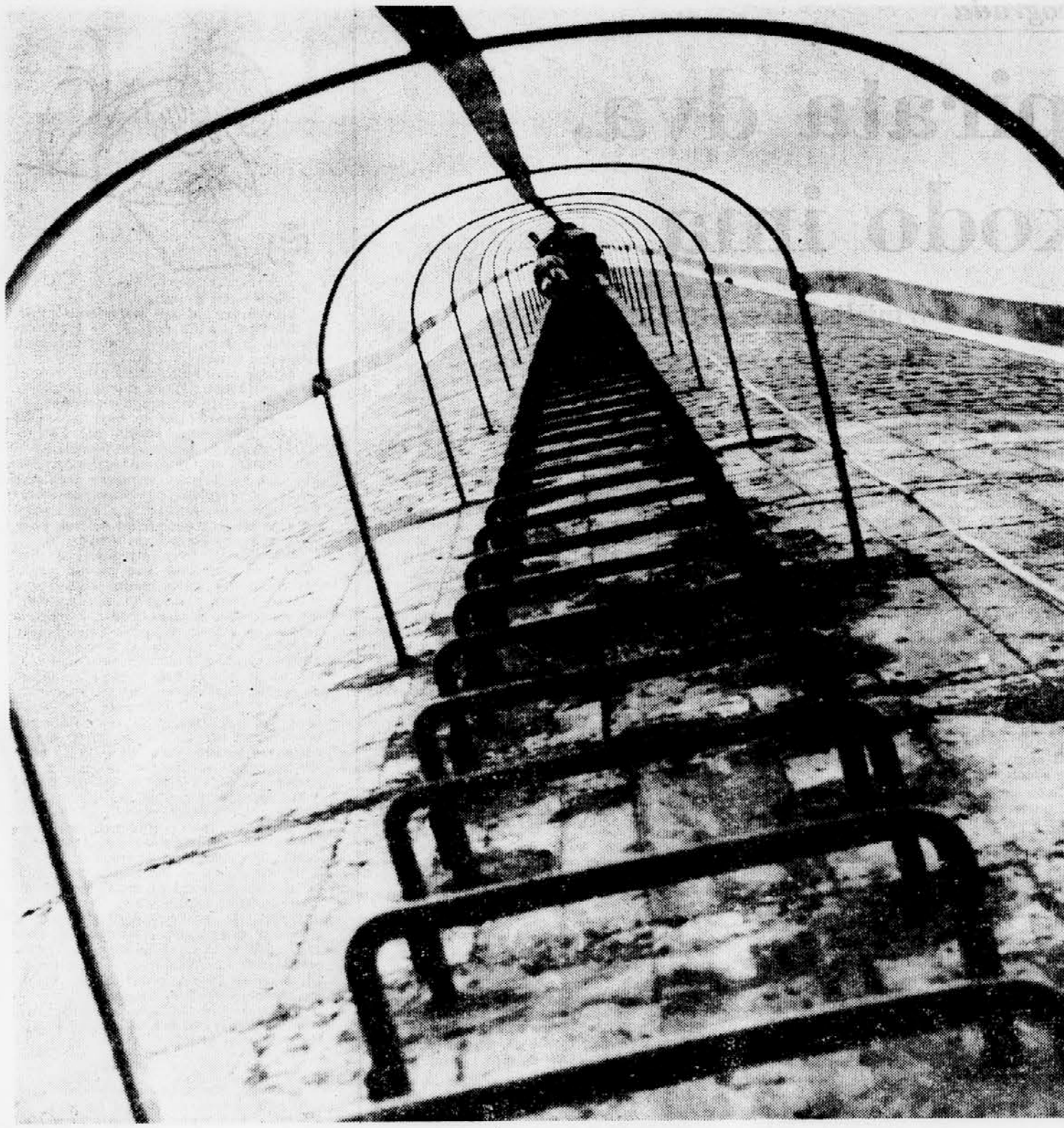


Za konec tedna

Sobotna priloga Dela

Iz vsebine:

- VIKTOR SIREC:
KJER SE PREPIRATA DVA,
TRETJI - ŠKODO IMA
Beograjsko pismo
- MILAN MAVER:
PISMO MOJEMU POSLANCU
- JANEZ STANIC:
POLEMIKA
O REVOLUCIJI
Havanska konferenca
- DUSAN DOLINAR:
GAMAL ABDEL NASER
Portret tedna
- SLAVKO FRAS:
POTSDAMSKI ZEMLJEVIDI
S poti po NDR
- MARJAN SEDMAK:
SKRIVNOSTNA SMRT
GENERALA SIKORSKEGA
Dopis iz Moskve
- SLOBODAN NESOVIĆ:
MOŠA PIJADE
NA KOČEVSKEM ROGU
Odlomki iz knjige
- JOZE SNOJ:
HISA JE KOT CLOVEK,
CLOVEK JE KOT HISA
Groharjeva slikarska kolonija
v Loki
- BRANKA JURCA:
NEPOTEŠENOST OTROK
Glosa na večno vprašanje
- WILLIAM A. LOW:
ENTENTE SOUSMARINE
Načrti za predor pod Rokavskim
prelivom
- MANFRED JAINDL:
FLIKAR WILHELM BUSCH
Oče »Čipka in Capka« je bil
drugačen
- DRAGO KRALJ:
PREDVSEM PA NOBENE
PANIKE!
Kako sem iskal Svezija na Češkem
- MIMI MALENEK:
SONCE VROČEGA POLETJA
Odlomek iz novega romana v »Delu«
- NAGRADNA KRIZANKA
- FILATELIJA
- »KDO JE TO?«



STRMA POT DO REDNEGA OBRATOVANJA
Ob vnožju dimnika ljubljanske toplarne
Foto: Svetozar Busic

Dobra žetev ni bila zgolj naključje

Nekaj navadnega je bilo v letošnji ne-
navadni žetvi.
In tudi zdaj, ko lahko še posebej do-
kumentirano trdimo, da smo pospravili
največji pridelok pšenice, ni nikjer
zaslediti nekdanjega običajnega, še skoro
alarmantnega ponosa, veselja in kar pre-
tiranega samozadovoljstva.
Zdi se, kot da je obratu bitolske Pela-
gonije v Novacih posebej razumljiv in pri-
čakovan povprečni prinos blizu 70 metr-
skih stotov na hektar, skaterim se je
uvrstil med letošnje jugoslovanske rekor-
derje.
Nekaj podobnega bi lahko rekli tudi za
zadržane kooperante iz Stoparcev pri
Semberu, ki so dosegli s povprečnimi pri-
nosi 54 metrskih stotov na ha najboljši
pridelok med zasebnimi kmeti.
»Skrivnost našega uspeha je posebej
preprosta: recept so dali agronomi, mi pa
smo zavabili rokave,« pojasnjujejo rado-
vednežem in originalno stavejajo tistim,
ki še ne gredo po njihovi poti: »Bratje,
držite se znanosti in ne štedite svojih
rok.«
Vsekakor pa so, tako kot delavci z ve-
likih kombinatov, vsak čas pripravljeni
potrditi, da dobra žetev ni bila samo po-
sledica »dobre sreče«.
Poročevalci iz Novega Sada so pred
dnevi poročali, kako so bili vsi glavni in
veliki kmetijski proizvajalci iz Vojvodine
na nedavnem sestanku, ki je bil posvečen
pri analizi letošnje žetve — navzlic nez-
podbitnim uspehom — kar po malem ne-
zadovoljni in kritični. Predvsem so raz-
glabljali o vzrokih, ki so preprečili še
večje hektarske prinose. V mnogih velikih
kmetijskih kombinatih pa že nastajajo za-
jetne analize o letošnjih uspehih, izku-
sneh in — spodbudljajih.
Ta kritičnost in sli po še večji proiz-
vodnji vsekakor opogumlja. Potrjuje nove
tokove v jugoslovanskem kmetijstvu, ki
je bilo pred reformo če se ne ravno zapo-
stavljeno, pa vsaj podcenjevano.
Vsekakor smo še pred nekaj leti v
naših planih in bilancah kmetijstvu pripis-
ovali znatno manjši pomen in glorificirali
zlasti in predvsem industrijsko proizvo-
dno. Naše gospodarstvo je bilo zelo pre-
malo diversificirano, to pa je seveda po-
rajalo tudi mnoge strukturne in ostale
probleme. V prizadevanjih za povečanje
narodnega dohodka zdaj vse bolj ugotav-
ljamo, da ne more biti nič bolj škodljivega
kot osko naslanjanje zgolj na eno ali
dve gospodarski dejavnosti. Kadar ekono-
misti govorijo o potrebi po večji diver-
zifikaciji našega gospodarstva, mislijo, da
je ob rasti industrije prepotraben tudi
razvoj kmetijstva, turizma, uslužnostnih
dejavnosti itd.
Kmetijstvo je v zadnjih dveh letih še

Skoraj pet let je preteklo...

Ljubljanska toplarna ali razpoke na krivinah

Ali bo toplarna lahko v redu obratovala še pred zimo?

Skoraj pet let je že preteklo, odkar so začeli graditi ljubljansko
toplarno.
Prvi turboagregat bi moral začeti obratovati 15. avgusta 1965,
torej točno pred dvema letoma.
Toplarna pa še zdaj ne obratuje, čeprav bi morala že pred dvema
letoma preskrbovati Ljubljano ne le z električno energijo, ampak tudi
z ogrevno toploto, industrijo pa s tehnološko paro.
Kako je prišlo do tega, saj je bilo vendar vse dobro zamišljeno
in temeljito pripravljeno!

močju severne Ljubljane.
Cimprejšno zgraditev toplarne so nare-
kemale ne le koristi Ljubljane in njenega
gospodarstva, ampak tudi koristi elektrogo-
spodarstva Slovenije. Proizvodnja električne
energije sredi največjega konzumnega po-
dročja omogoča zmanjšanje energetskih iz-
gub v celotnem omrežju in zboljšanje na-
petostnih razmer. Predvsem pa zagotavlja
toplarna najcenejšo proizvodno termoelek-
trične energije, ker izkoristi odpadno toploto,
ki gre v drugih termoelektrarnah skozi
hladilne naprave v nič. Ko para s 95 atmo-
sfer pritiska opravi svoje delo v turboagre-
gatih jo odzamejo iz turbin, da bi se
njena toplotna energija izkoristila za po-
trošnike toplote. S tako kombinirano pro-
izvodnjo električne in toplotne energije je
možno v toplarni doseči tudi 70 odstotni
izkoristek toplotne energije goriva, medtem
ko znaša izkoristek goriva v čistih termo-
elektrarnah le okrog 30 odstotkov.

Zakasnitve kljub „stimulaciji“

Dobava turbo-generatorjev se je nasproti
prvotni pogodbi zakasnila za poldrugo leto.
Zagrebska tovarna »Rade Končar« ni mogla
dobiti deviz za uvozni material, potreben za
izdelavo obeh generatorjev. Tovarna je dva-
najkrat podaljšala dobavni rok, čeprav je
investitor ponudil 10 milijonov starih dinar-
jev kot posebno stimulacijo delavcem, ki so
zaposleni pri gradnji generatorjev.
Podobno se je zavlekle dobava opreme
za kemijsko pripravo vode, nadalje doba-
va 6-kilovoltne opreme iz podjetja Energoin-
vest iz Sarajeva in zgraditev 110-kilovoltnega
priključnega daljnovožnega od toplarne do Kleč.
Ob parni turbinji je izdelala tovarna Jugo-
turbinja v Karlovcu. Sprva sta bili naročeni
za toplarno Beograd, ki je zaradi novega
investicijskega programa naročilo odstopila
ljubljanjski toplarni.

Pravi vzroki take napetostne korozije tudi
v svetovni tehniški literaturi niso raz-
čiščeni. Defekti na cevih, ki jih je bilo
treba zamenjati, so se pojavili tako v pripra-
vah za obratovanje prvega kotla v septem-
bru, oktobru in novembru, kakor tudi pri
poskusnem obratovanju kotla v decembru,
januarju in februarju. To poskusno obrato-
vanje je bilo treba vsekoli po nekaj dneh
ustaviti, ker so se pojavili novi defekti in
kotel ohlajati zaradi popravil in znova pri-
praviti za obratovanje.
Pri drugem kotlu so poskusi obratovanja
podobno potekali, čeprav je bilo okvar ne-
kak manj.
Naposled je bil investitor primoran po-
skuse dokončno ustaviti ter izročiti kotel-
ske naprave dobavitelju, da jih temeljito
popravi. Dobavitelj se je zavezal obnoviti
cevi in cevne sklope v pregrevalnikih pa-
re in v celoti zamenjati vse cevi v krivinah.
Ta popravila trajajo več mesecev, kar je
razumljivo, saj ima en sam kotel približno
88 kilometrov cevi s številnimi krivinami.
Tako je računati, da bo drugi kotel priprav-
ljen za obratovanje konec septembra, prvi
kotel pa konec oktobra. Pri prvem kotlu
bodo zamenjali 17 odst. cevi, pri drugem
pa 5 odst.

Odgovornost dobavitelja

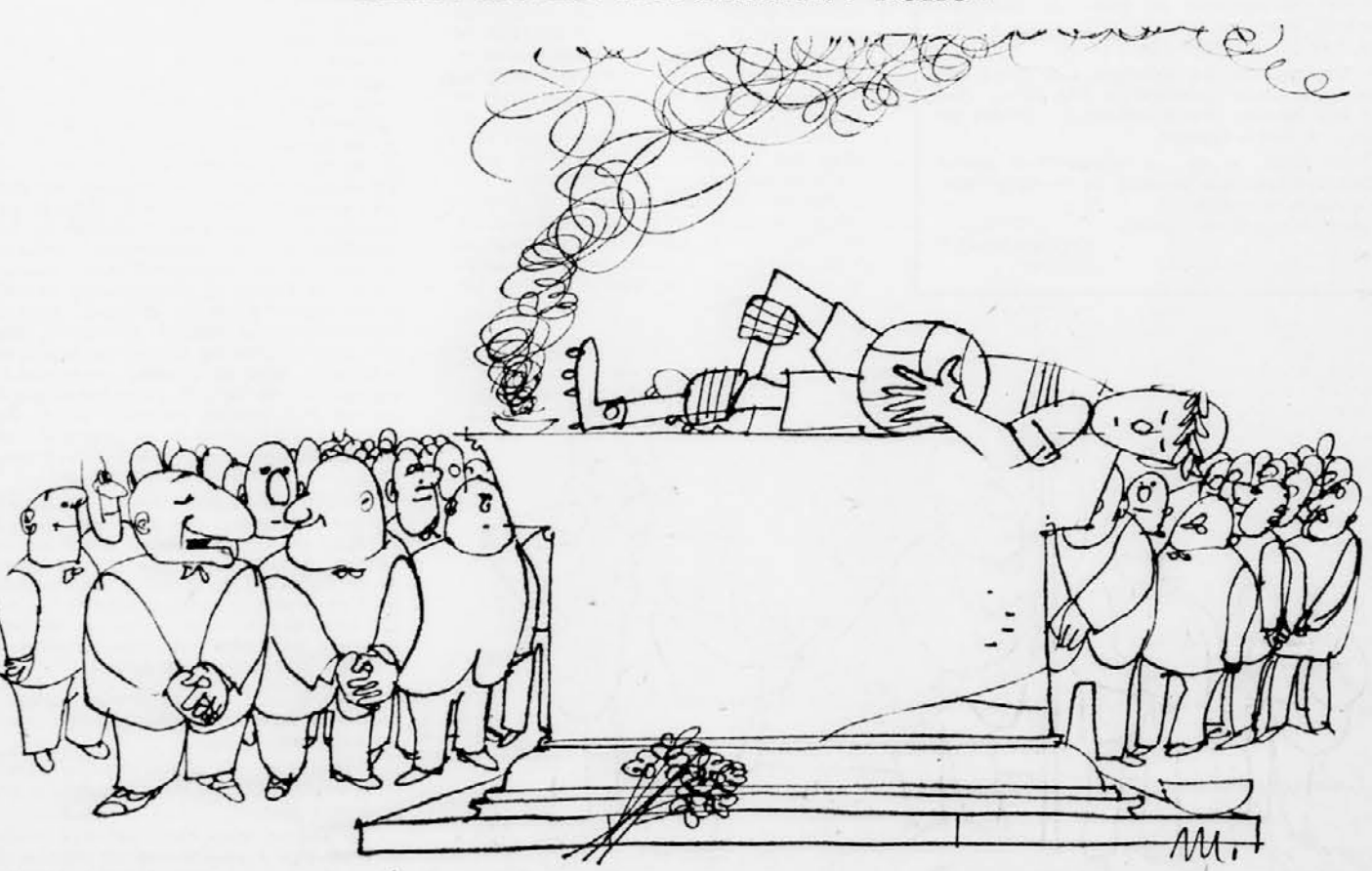
Okvare na obeh kotlih so brez dvoma
poglaviti razlog, da zdaj toplarna ne more
obratovati niti z enim blokom.
Za to dodatno veliko zakasnitve je se-
veda odgovoren samo dobavitelj kotlov. Tež-
ko pa je reči, v kolikšnem obsegu ga zadene
ta odgovornost, ker je znano, da so se po-
dobne okvare dogajale tudi pri največjih
in renomiranih podjetjih, vzroki takih okvar
pa tudi med strokovnjaki niso razčiščeni.
Ob pogajanjih z madžarskim dobaviteljem
zaradi popravila kotlov je investitor načel
tudi finančno plat te odgovornosti doba-
vitelja. O tem pa še ni prišlo do sporazuma.
Vsekakor utrpi toplarna zaradi defektov
na kotlih in nove zakasnitve znatno škodo.
V toplarni so zatrdno računali, da bodo lahko
obratovali vsaj v zimski sezoni 1966/67. Tudi
elektrogospodarstvo je računalo s proizvo-
dno električne energije iz toplarne v minulih
zimski sezoni, ko so potrebe največje. Zmo-
gljivost toplarne kot elektrarne pa ni majh-
na; saj znaša 64.000 kilovotov.

Ponovni defekti na cevih

Rok za začetek obratovanja prvega blo-
ka, ki je bil po pogodbi določen za 1.
avgust 1965, so zaradi kasnitve pri dobavih
elektrostrojne opreme in priključnega dalj-
novoda pomaknili na 1. oktober lani, ko je bil
prvi turboagregat sposoben za obratovanje.
Priprave za obratovanje prvega kotla so se
začele lani julija. Pri teh pripravah so pod
tlakom nepričakovano nastale na ocvju ko-
tla okvare težjega značaja. Defekti na cevih
so se množili. Dobavitelj je kotel vztrajno
opraviljiv v varljivem upanju, da bodo de-
fekti ponehali. Toda upanje pa se ni ure-
snilo.

Gre predvsem za razpoke, ki so se po-
javljale na krivinah pregrevalnih cevi, delna
pa tudi za defekte zaradi slabih zvarov.
Glede razpok v krivinah cevi strokovna mne-
nja inštitutov v Ljubljani in dobaviteljev ni-
so enotna, vendar prevladuje mnenje, da je
napetostna korozija razlog za nastale okva-
re.

MILAN MAVER: ZA POMIRITEV DUHOV



»Ne vem, ampak osebno so se mi zdeli takrat župani s svojimi stanovjanji in avtomobili bolj uspešna daritev.«

Težave so se začele pri financiranju

Pri gradnji tega tako pomembnega elek-
troenergetskega objekta pa je investitor na-
lezel brez lastne krivde na velike težave in
ovire z vseh strani.
Trnova pot ljubljanske toplarne se je za-
čela že pri financiranju. V maju 1962 je bil
iz sredstev takratnega splošnega investicijskega
sklada odobren dolgoročni kredit za
70 odst. predračunske vrednosti, tako da
bi znašala udeležba republiškega investicijskega
sklada 30 odst. Toda že naslednje leto
so prišli novi predpisi. Delež splošnega in-
vesticijskega sklada so znižali od 70 na 50
odst., delež republiškega sklada pa zvišali
od 30 na 50 odst. z dodatkom vseh podra-
zitev.
Financiranje gradnje v spremenjenih po-
godbah se je zelo zavleklo, hkrati je prišlo
do znatnih podražitev še pred gospodarsko
reformo in do nadaljnjih podražitev zaradi
ukrepov reforme. Tako se je od porabljenih
14.600 milijonov starih dinarjev ob koncu
lanskega leta delež sveznih sredstev zmanj-
šal na 32 odst., po kritju še preostalih
podražitev pa bo še nižji. Investitor je
moral ugrizniti v kislo jabolko in najeti za
pretežni del investicijskih stroškov srednje-
ročne kredite pri Splošni gospodarski banki
v višini 13 milijard starih dinarjev na 5 let
s 7 oziroma 8-odstotnimi obrestmi. Normalno
financiranje pa obsega le 5,7 milijarde sta-
rih dinarjev z rokom 30 let in z dvema od-
stotka obrestmi.
Takšno financiranje pa mora biti le za-
časno in ga bo treba čimprej urediti, kajti
noben še tako rentabilen elektroenergetski
objekt ne more ustvariti tolikšne akumul-
lacije, da bi lahko najeto posojilo odplačal
v petih letih. Prva anuiteta pa zapade že
letos v novembru.
Da toplarna po petih letih gradnje še
vedno ne obratuje, so povzročili predvsem
dobavitelj opreme.

Upajamo, da po zamenjavi kritičnih cevi
in cevnih sklopov ne bo novih defektov in
da bo toplarna še pred zimo lahko v redu
obratovala.
FRANCE SEUNIG

Pismo iz Beograda

Kjer se prepirata dva, tretji - škodo ima

O porabi tekočin, o bodočih predorih in o izmišljenih storitvah

Beograjski kronisti so ugotovili, da v glavnem mestu ni pravzaprav nič novega. Nobenih sestankov ni več, ker so vsi preloženi na jesen, saj so vse skupščine — od komunalnih do zvezne — na letnem poletju, prav tako kot večina prebivalcev, zaradi česar sodišča nimajo priči in tudi ne morejo delati in tako dalje.

enosmerni. Višina predora bo 4,5 metra in njegova največja globina (razdalja do površine) bo 35 metrov. Ventilacija bo s površine navzdol opremljena z močnimi ventilatorji, ki bodo potiskali svež zrak navzdol s pomočjo avtomatske regulacije, medtem ko bo iztisnjen slabega zraka povzročilo gibanje avtomobilov samo. Avtomatska bo tudi regulacija razsvetljave, ki se bo vedno ujemala z zunanjo svetlobo, da ne bi prehod avtomobilistov z ene v drugo svetlobo povzročal motenj in nesreč. Repot pa bo udušila azbestna obloga predorov. Poleg tega bosta imela predora še en avtomat — sicer števec avtomobilov, ki bodo vozili skozi predor.

Ta »solidarnost« zdravnikov in zavarovalcev je privedla (ob seveda tudi drugih potegavcih in pridobivanju dohodka) do nad dve milijarde starih dinarjev izgub v poletju letošnjega leta in do razprave o tem, ali je treba uvesti izredni prispevek ali pa participacijo.

Toplicah in letoviščih, letos pa so enaki stroški, čeprav je zdravljenje v toplicah in letoviščih črtano iz pravic zavarovalcev. Ker pa gre za družinske članke, ne pride v poštev niti bolovanje, saj družinski zavarovalci nimajo teh pravic. Kaj torej preostane? Zdravstvene storitve, ki pa so za beograjske zavarovalce dražje kot pa za domače. Kot da gre za turizem!



Pismo mojemu poslancu

Spoštovani tovariš, begajo me od silne nepriljetne misli. Ne vem, če ste tudi Vi še kdaj razmišljali o tem, koliko ste pravzaprav vredni?

po zaupajo na njegov resni odnos do dela. S svojo sposobnostjo in znanjem se uveljavlja tudi na širšem, mednarodnem področju.

Zadnje čase smo veliko brali o mojih starih nogometnih prijateljih, sedemdeset in sto milijonov dinarjev. O popevkarici, ki je baje na enem samem gostovanju požela več kot iztržilo najboljši nogometni nadpadali v celi sezoni, zadaj samo šušljamo. Nekeč, ko bo napočil primeren trenutek in bo to potrebno, bomo morda izbrskali tudi njen primer in s tega zornega kota na široko obdelali celotno področje zabavnega glasbenega ustvarjanja.

Pređen se je zapostil v tujni, je doma več let zaman prošil za mesto asistenta. Potem se je naveličal in se odšel. Vidite, zdaj sva pa tam. Kaj rečete, kolikšna je njegova resnična vrednost? Tolikšna, kot smo mu jo ismerili doma? Ali tolkšna kot so mu jo priznali na tujem? Nekje so ga očitno malce pomolili. In če je res, kar smo že tisočkrat svačeno izjavili in vedno znova modro ugotavljamo, da merimo vrednost posameznika predvsem po koristnosti njegovega dela za skupnost, potem so na tujem očitno znali porabiti njegove sposobnosti tako, da imajo od njih korist. Veliko koristi! Doma pa nismo vedeli s to isto sposobnostjo kaj početi. In zato nismo imeli od nje nobene koristi. In njegov prostor je bil zato nekje na galeriji. Pa čeprav ni njegova krivda, da ni mogel biti bolj koristen.

Izgube zaradi „solidarnosti“

Skrb za zdravje in varnost ljudi ima torej veliko različnih oblik in se ne izraža samo v prizadevanjih zdravstvenih ustanov, ki se v Beogradu še vedno pripravljajo okrog zdravstvenega dinarja in žonglirajo z zavarovalcem s takšno spretnostjo, da se sploh ne zaveda, ali je deležen zdravstvene garancije ali pa je objekt zdravstvenih ustanov in zavoda socialnega zavarovanja. Do zadnjega roka (v juliju) namreč od 130 zdravstvenih ustanov ni sklenilo pogodb s komunalno skupnostjo socialnega zavarovanja niti deset zdravstvenih ustanov. Vse so se (skupaj z lekarnami) obrnile na posredovanje k arbitraži in želijo na vsak način izterjati od sklada zdravstvene zavarovanja čimveč denarja — vsaj toliko, kot so ga pokasirale lani. Razlika med lanskim in letošnjim dohodkom pa je okrog 11 milijard starih dinarjev — za kolikor so pač zmanjšani dohodki zdravstvenega zavarovanja letos. Sorazmerne temu so tudi letošnje izgube, saj so se zdravniki (in seveda tudi zavarovalci) zelo hitro znebili v letošnji situaciji zdravstvene gospodarje. Brž ko so namreč zvedeli za negativno listo zdravil, seznam zdravil, ki jih socialno zavarovanje ne bo plačevalo, so se odločili za negativen odziv — dražja zdravila.

Beograjec kot „devizni zavarovavec“

Kam peljejo zgolj finančne spekulacije z zavarovanjem, nam zelo nazorno kaže dejstvo, da je beograjski zavarovavec postal »devizni zavarovavec«. To so v glavnem družinski člani aktivnih zavarovalcev, ki delajo in živijo v Beogradu in so nosilci pravic iz zdravstvenega zavarovanja. Tako so beograjski zavarovalci raztreseni po vsej Srbiji, tudi po sto kilometrov daleč od glavnega mesta, in zanje plačuje komunalni zavod Beograd okrog dve milijardi starih dinarjev vsako poletje — ne glede na spremembe, ki se dogajajo. Lansko prvo poletje so bili takšni stroški za »beograjske« zavarovalce zaradi okrevanja in zdravljenja

Ražen za zajca, ki je še v grmu

Sele potem, ko je zvezni svet za delo opozoril na nezakonitost takšnega postopka, so se zavedli, da delajo ražen za zajca, ki je še v grmu. Takšno zdravljenje oziroma okrevanje otrok je namreč treba zagotoviti sporazumno z delovnimi organizacijami, ki naj prispevajo denar po svoji udeležnosti, a to pomeni povsem drugačen odnos do zdravstvenega dinarja in povsem drugačne akcije zdravstvenih delavcev in tistih v socialnem zavarovanju — s prepričljivimi argumenti, o katerih naj povedo svoje mnenje zavarovalci. Ker pa takšnega delovanja še zdaleč ni dovolj, so pač težave in nesporazumi, ki pa jih ni mogoče rešiti s prepri in arbitražo, temveč s sodelovanjem.

Njihova vest je čista in z neomadeževano zavestjo lahko mirno zro vsem kongresom naproti. Upam, da me niste razumeli napačno. Nikomur nisem nevoščilju. Toda ko človek gleda takole okrog sebe, se začne spraševati: kolikšna je pravzaprav njegova polna lastna cena? Moja, Vaša, najinjih prijateljev in znancev? Smešno, kaj ne! Ljudje vendar nismo blago, ki bi mu ritmirati kalkulant dolocili ceno!

Kakšen bo beograjski „avto - metro“?

Začel se bo v Ulici Gavrilca Principa in končal pri skadarlijski tržnici. Dolg bo namreč 995 metrov in bo najkrajša in najboljša zveza med savsko in donavsko obalo, to pa je prva sodobna in trajna prometna rešitev Beograda. Gradnja ne bo lahka, saj gre za predor pod osrednjim kompleksom mesta, ki je obkrožen s premočnimi zgradbami. Predora bosta široka po sedem metrov in bo prvi opremljen z dvosmernimi trakovi; ko pa bosta končana oba, bosta

Istrski turizem

Cilj: doseči lanski uspeh

Na poreški rivieri je mnogo turistov, vendar jih letos ne bo več kot lani

Prav tedaj, ko sem stal poleg pisalne mize uslužbenca »Turistične biroja« v Vrsarju v Istri, je univerzitetni profesor iz Camasa (ZDA), ki trenutno predava švedščino in nemščino na Dunaju, prošil za uslugo. Njegova soproga si je bila namreč na poti na morje poškodovala nogo in mora zdaj vsak drugi dan prejemati injekcije penicilina.

avtomobilov s turisti, ki prihajajo tjakaj po led? Le-ta je trenutno najbolj lakono blago. Predsednik občinske skupščine v Poreču Mario Herak je nenehno ob telefonu v svoji pisarni. Pot mu obilva čelo. Pa ne toliko zaradi vročine, kolikor zaradi skrbi, ker ni vode. V Plavu in Zelenu laguno jo dovajajo s tovornjaki-cisternami, kar pa položaja ne more izboljšati. Prepovedali so že zalivanje cvetličnih nasadov in vrtoč parkov v Poreču; sklenili pa so tudi omejiti porabo le na nekaj ur dnevno.

Naj bo poslej 1:1

In ta turistična dejavnost se kaže tudi v občinski politiki do takolimenovane zasebne iniciative. Od Savudrije do Rovinja je ob obalni cesti zraslo v zadnjem letu precej zasebnih gostišč, ki za sedaj še sicer nudijo turističnim nomadom skromne gostiške storitve. Morda bo v naslednjih letih boljše.

kor ni vzpodbudno. Zato se bodo tako v Poreču, Vrsarju, Funtani (ki se je šele začela turistično razvijati), prihodnje leto najprej ločili komunalnih del. Le v neposredni okolici Poreča, v Spadičih in na Brulu, bodo zgradili dva hotela za zahtevnejše goste. To bodo hoteli najmanj »B«, če že ne »A« kategorije. Sodiijo, da je med tako množico turistov prav gotovo tudi nekaj sto (taka bo zmogljivost teh dveh novih hotelov) z debelejšimi denarnicami.

Pravimo, da merimo vrednost človeka po njegovem prispevku družbi. Kolikšen je njegov delež pri uresničevanju splošno družbenih prizadevanj, to je včasih težko oceniti. Moralno strokovno, družbeno politično, karikaterne. Glede na vse to mu potem določimo tudi obseg osmrtnice in odločimo, ali ga bomo položili k počitku na državne stroške ali ne, na lažem in s topičnimi saloni ali pa na prostem, na zeleni slovesni, ali pa sploh prepustimo usloščenim sorodnikom, da sami pospravijo zemeljske ostanke po standardnem postopku, skladno s svojimi finančnimi zmogljivostmi in veljavnimi prepisi.

— Kako bi se to dalo urediti? — je vprašal profesor v kopalnih hlačkah. Uslužbenec je zavezdo z razumevanjem uredil in mi povedal, da se bo krajnjem zdravnik redno vsak drugi dan zglasil v hotelu.

„Prva violina“

Čeprav je voda — da o cestah niti ne govorimo — trenutno eden poglavitnih problemov ne le območja Poreča, marveč celotne Istre, je treba vendarle malce podrobneje pobrskati po tako razmeroma hitrem turističnem razvoju poreške riviere. O tem je tudi tekla beseda s predsednikom.

Družbenemu sektorju preskrbe in gostinstva samo tako postavili konkurenco. To je lahko samo pozitivna reč. Vendar moramo, če smo že rekli A, reči tudi Z. Če neki zasebnik lahko v dveh ali treh letih toliko zasluži, da si v tem kratkem času kupi tovornjak, osebnih avtomobil, motorni čoln, si razen tega še zgradi hišo, tega verjetno ni naredil s lastnimi rokami. Mimamo nič proti temu, če zasluži, da se razumemo, vendar naj ima enake dajatve — v razmerju, seveda —, kot jih ima družbeni sektor.

Letos zgodaj spomladi smo skoraj na vseh vidnejših mestih izobesili transparentne in napise o mednarodnem letu turizma. V tujini vas bo sicer večina turističnih delavcev, ki jih boste vprašali, kaj sodijo o mednarodnem turističnem letu, bolj ali manj debelo pogledala, rekli: »Pri nas se trudimo, da bi imeli vsako leto mednarodno leto turizma.

Voda! Še kako je dobra!

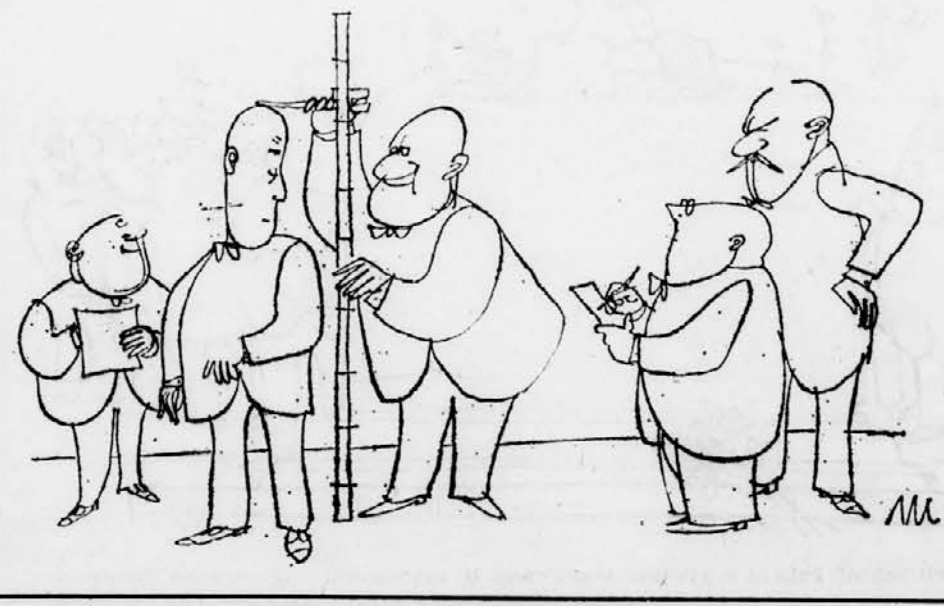
»Voda še v čevlju ni dobra!«, pravijo. Toda, če je kdaj ta izrek doživel popoln polom, je to prav gotovo v letošnjem poletju v Istri. Zdalj bi bila tudi v čevlju dobra! Povsod, v hotelih, v umivalnicah v campingih, in javnih vodovodnih pipah v vseh krajih vzdolž Poreške riviere, vse z rdečo barvo napisana opozorila: »Prosimo vse potrošnike vode, naj z njo skrajno varčujejo, ali pa: »Razen za pitje, je poraba vode prepovedana.

— Naš začetek sodi v čas takolimenovane socialnega turizma. Pred leti so začeli rasti turistični počitniški domovi. Postavili smo nekaj šotorov in skromnih počitniških hišic, karior so v prvi vrsti začeli prihajati Slovenci. Naše cene so bile nizke. Niše, kot v drugih turističnih krajih. To je bilo naše glavno orožje. Takorekto brez »uradne« propagande smo zasloveli po vsej domovini in tudi na tujem. Zato se ne čudite, če smo po številu turistov v statističnem seznamu v državi povsem pri vrhu.

Kaj bo novega?

Iz razgovora s turističnimi delavci nam območju bi lahko povedali, da je dopolnjevanje še sedanjih na novo zgrajenih turističnih zmogljivosti z objekti splošne porabe, predvsem odsev občinske turistične politike.

Torej: objektivne težave... IZTOK AUSEC



Glede na pogostost tega prednaka sem se nečesa domislil: Ker je vsota vseh minusov verodostojno registrirana in izražena do pare natanko v državnem primanjkljaju, v katerega ni moč domniti, bi morda vzel minus kot osnovno enoto za ugotavljanje dejanske vrednosti, koristnosti in sposobnosti posameznika. Ob tem bi se morali načelno sporazumeti, koliko minusov vsakomur pripada za startno osnovo in koliko si jih lahko še privoščijo v gibljivem delu z ozirom na leta službovanja in specifičnih položaja. Hkrati pa bi plafonirali tudi zgorjnjo mejo, ob kateri bi avtomatično razrešili vsakogar, ki bi jo dosegel. Sem za humane odnose, zato pri določanju sporne meje nisem za preveč malekotte postavke. Sem pa z vsem srcem za to, da potem, ko se enkrat dogovorimo in sprejmemo znanostno številko, od te številke ne odstopimo in ne priznamo nobenih izjemnih primerov in specifičnih okoliščin.

Poznam človeka, ki je redni univerzitetni profesor nekeje na zahodu. Uspešen, cenjen in spoštovan. Nagradovan brez pravilnika in nagradjanju. Ljudsko plačo, ki mu jo vsak mesec na ste-

Havanska konferenca

Polemika o revoluciji

Nihče ni nikogar prepričal, nihče ni spremenil mnenja

S štirinajstodnevno zamudo se je v četrtku v Havani končala prva konferenca...

revolucionarne večine na konferenci in zmerne manjšine, ki so jo sestavljale v glavnem komunistične partije.

ri omogočila predstaviti o tokovih, ciljih in metodah levega, tako tiste, ki je bila zasto...

omeniti zato, ker so med gverilskimi gibanji in voditelji večina ljudi, ki so po...

Opozicija komunističnih partij

Podobno kot v Evropi tudi v Latinski Ameriki zadnja leta prihaja do bistvene spremembe taktike komunističnih partij...

„Dolžnost revolucionarjev je začeti revolucijo“

To je geslo, s katerim je bila sklicana konferenca OLAS v Havani in ki izraža stališče najbolj radikalnih gibanj...

Med vzroki za oživitve gverilškega gibanja v Latinski Ameriki je treba omeniti predvsem socialno in gospodarsko zaostalost...

Nekateri komentatorji, zlasti na Zahodu, tem vzrokom dodajajo še aktivnost Kube...

Prav iz tega kaotičnega položaja je zraslo prepričanje nekaterih najbolj radikalnih skupin, da je Latinska Amerika zrela za revolucijo...



VENEZUELSKI GVERILCI

Drugi o nas

„Po prvih izkušnjah“

Z naslovom »Jugoslavija po prvih izkušnjah v izvajanju reforme« je praksi časnik »Prace« objavil prejšnji mesec naslednji članek:

Rezultati jugoslovske gospodarske reforme, ki so jo začeli izvajati pred dvema letoma in pol z nadaljnjo decentralizacijo investicijskih sredstev od zveznih in republičkih organov na družbenopolitične organizacije, predvsem pa na organe samoupravljanja, kažejo, da se reformna načela uresničujejo. To naj med mnogimi drugimi potrdi tako samo dva podatka: potrošnja proizvodnih dobrin je v nekaj mesecih jugoslovskega gospodarstva, medtem ko so izdatki za investicije v primerjavi z letom 1965 manjši, njihova poraba pa boljša.

Značilen pojav v sedanjih prizadevanjih je težnja, da se jugoslovskega gospodarstva vključijo v mednarodno delitev dela. Zato je v zadnjih nekaj mesecih močnejše opaziti tako imenovano ekonomsko odpiranje meja. To pomeni v praksi za jugoslovska podjetja, da bodo več izvažala in uvažala. V ta namen so dobila od bank več deset milijard novih dinarjev deviz. Vpliv tujeja tržišča pa bo prispil proizvodnje in še zlasti zgodnji strukturo proizvodnje in še zlasti stroške svetovnim cenam. In še to: blago iz uvoza bo dobilo vlogo tekmeča na jugoslovske vankem tržišču.

Vse to je v duhu VIII. kongresa ZKJ. Na primer: 70 odstotkov vseh investicijskih sredstev bo postopoma prešlo iz rok državnih organov v roke neposrednih proizvajal-

cev, podjetij ali združenj. V absolutnih številkah je to takor: okoli 40 milijard novih dinarjev bodo do leta 1970 dobili proizvajalci, 22 milijard bodo razdeljevale banke, medtem ko bodo imeli zvezni in republički organi na voljo 26 milijard.

Dosedajnji ukrepi nasploh ugodno vplivajo tako na razvoj materialne proizvodnje kakor tudi na življenjsko raven. »Danes je življenjski standard v Jugoslaviji«, je izjavil na tiskovni konferenci Kiro Gligorov, nekako za 10 odstotkov višji kakor pred gospodarsko reformo. »Lani so v Jugoslaviji v primerjavi z letom 1965 prodali 11 odstotkov več radijskih sprejemnikov, 10 odstotkov bombaznih in drugih tkanin več, 5 odstotkov pohištva in 13 odstotkov avtomobilov več itd. Stiri petine mestnih družin imajo radijske sprejemnike, dve petini televizijske sprejemnike in vsaka deseta družina v mestu avtomobil. Po zvišanju cen za kmetijske pridelke se je zvišala tudi življenjska raven na vasei.

Gospodarska reforma odpira podjetjem nove možnosti za učinkovito gospodarjenje. Medtem ko so se leta 1964 amortizirali proizvodna sredstva v vrednosti 1090 milijard dinarjev, se je leta 1965 zvišala ta vsota na 1470 in lani že na 1880 milijard dinarjev. Vedno več denarja gre torej za modernizacijo in rekonstrukcijo proizvajalnih sredstev. Tega podjetja nikakor ne bi bila dosegla, če se njihovi dohodki iz proizvodnje in prodaje ne bi povečali, če ne bi bila zaslужila pri amortizaciji. Dokaz za bogatjenje podjetij je tudi, da se je družbeni proizvod

povečal lani za 24 odstotkov, denarna sredstva pa le za 5 odstotkov. Proizvodnja torej narašča ob veliko manjših sredstvih kakor prej lani.

Izvoz, ki ima v plačilni bilanci (ta je uravnotežena) več kot važno vlogo, je lani zastajal, letos pa že narašča. Toda še važnejše je, da gre izvoz jugoslovskega blaga predvsem na svobodno devizno območje, to pa lahko ugodno vpliva na vrednost dinarja.

Seveda še dolgo ni mogoče reči, da je v jugoslovskega gospodarstva že vse v redu. Še vedno so skrbi, kako zapolniti izkoriščanje obratov, učinkoviteje obrniti investicijska sredstva, znižati visoke proizvodne stroške ipd. Toda neizpodbitno je, da ustvarja gospodarska reforma, zlasti njeno jedro — prenos investicijskih sredstev na proizvajalce — ugodno podlago za učinkovitejši gospodarski razvoj. In naprej: prehod od zaprtega gospodarstva na odprto, neposreden vpliv svetovnih cen na jugoslovske ekonomske odnose — to ustvarja potrebno vzdušje za konkurenco, v kateri je jugoslovskega proizvajalca prisiljen prilagajati se svetovnemu tržišču. To pa je pot za vključitev jugoslovskega gospodarstva v svetovno delitev dela.

„Prace“

PRAGA

JANEZ ŠTANIC



Portret tedna

Gamal Abdel Naser

Najbolj plemenita tolažba je v tem, da je to trenutek za delo in ne za tožbe, da je to situacija, ki terja idealov, ne pa kakršnekoli sebičnosti ali osebnih čustev.

Iz govora 9. junija 1967 Če naj bo res, da človeka, njegove namene in resnične namene, njegovo šibkost in trdnost najbolj spoznaš ob težki uri, potem je to čas, ki reže v predstavo o Gamalu Abdelu Naserju najgloblje in najbolj obstojne poteze. Format voditelja se izpričuje v zmagoslavju veliko manj kakor v kritičnih časih in Egipt svoje krize se ni prebrodil do kraja.

»Jaz čutim, da lahko to časovno obdobje je samo poglubi naše izkušnje. Na široko, preiskujejo in posteno moramo pregledati naše delo in prečuti mnoge njegove vidike.« To je izjava iz govora, ki ga je imel ob petnajsti obletnici revolucije. Tridesetega junija letos je bila osrednja smer za izhod že trasirana. Navzlic temu pa je minevalo komaj mesec in pol od trenutka, ko je hud poraz na bojiščih, ki so si jih izbrali in jih obvladali napadatelji, privedel k odstopu in potem k burnemu, neformalnemu plebiscitu na ulicah Kaira. Naser je bil celo v porazu pojem, brez katerega Egipt ni mogel.

Tisti, ki so to videli sami, in oni, ki so spremljali dogodek od daleč, se danes ne morejo ujeti. Je bil to svetlečast izraz ljudske volje, kakor trdijo prvi? Je bil to diabolsko sprotno zrežiran spektakel, kot pravijo drugi? Je treba iskati razlago v »psiholoških« maseh, kot pišejo tretji, ali celo v »psihanalitičnih« elementih, kot brskajo četrti?

Iz takega razglabljanja bi se lahko razvil pretkan akademski disput. A vzemimo kot edini zanesljivi odgovor preprosto ugotovitev, da je bilo to — dejstvo.

Morda bi lahko iskali korenine temu dejstvu že v tem, da se je Naser rodil 15. januarja 1918 v družini revnega poštnega uradnika, ki je bil tedaj namestec v domni vasi Beni Meir v zgornejegiptovski pokrajini Asut. Tam nakor so stoletja živel njegovi predniki, vsi po vrsti revni kmetje ali felahi; za srednjo šolo se je moral zahvaliti samo očetuemu odkrajanju, za sprejem in vojaško akademijo pa uspehu v šoli. Tudi kot podporočnik in poročnik je služboval ne v elitnih garnizijah Aleksandrije ali Kaira, pač pa v gluhi provinci El Alameina in tedanjega anglejskega Sudana. »Prisel si domov iz vsega tistega učenja in študija, kjer se ti je zdelo, da se pred teboj odpira svet, tu pa niso imeli niti jesti...«

Iz vojne leta 1948, ko so se na novo ustanovljeni Izraelci spopadali s trile polvefaldne arabske dežele s Farukovim Egiptom vred, je izšel s polkovniškim činom, hudo rano na levi roki in ramenu, v nekaj meseci ujetništva za seboj in z jedrom poznejših svobodnih oficirjev okrog sebe. Poznejša zgodovina je znana in v slehernem zaporednem mejniku so korenine nenavadnega plebiscita izpred dveh mesecev še bolj zaznavne.

— 23. julij 1962: državni udar proti kralju Faruku;

— 17. april 1954: predsedstvo vlade in revolucionarnega Komitaja. Gamal Abdel Naser se je znašel na čelu Egipta in v centru okoliščin, ki so iz njega naredile voditelja. Kakršnen je, a v katerih je tudi on vtisnil Egiptu pečat, kakršnega danes nosi Združena arabska republika.

Ta center je mnogoterno križišče. Najprej geografsko. Tu leži križišče kopenskih, pomorskih in zračnih poti med Evropo, Afriko in Azijo. Sueški prekop je le najbolj oprijemljiva med mnogimi platmi tega dejstva.

Potem strateško. Egipt je zasedbo tega prostora v moderni obliki zabil v recept osvajalci od paleolita. Amirja in Omajadi, Saladin in Napoleon, Timurlenk in Hitler, vsak strateški duh — od tistega, ki se je ravnal po zvezdnih konstelacijah, do tega, ki kliče na posvet elektronski računalnik, prav vsi so vedeli, kakšno postavko pomeni Egipt. Nato nacionalno. Egipt je lahko geografsko središče arabske narodnosti, katere 80-milijonski življenjski prostor sega od Atlantika do Perzijskega zaliva. Lahko pa je tudi sebična sprotnočisti arabskih interesov z zahodnega in vzhodnega kriča, s puščavskega juga Saudije ali Sudana in z kmetijskega in trgovskega bogata sirskega severa.

Pa ekonomsko. Suez, turizem in bombaž so trije bogati aduti. Toda veliko vprašanje je, kako in za kaj te vire uporabiti. Egipt je bil klasično nerazvita dežela z zelo bogato, a ozko, na pol fevdalno, na pol meščansko elito, katere življenjski obstoj je bil vezan na trgovino, veleposelit in odušstvo. Pod tem neproduktivnim vrhom je zljala širna socialna vrzel, ki je segala prav do ogromne množice brez imnih, za solidne meščanske pojme nedojemljivo revnih, nepismenih in od trahoma na pol slepih felahov. Kako preoblikovati to strukturo v moderno, produktivno, gospodarsko stabilno družbo? Vprašanje, ob katerem še danes vsaj polovica sveta ni našla jasnega odgovora.

In politično. Socialistične ideje in koran, prosvetilstvo in šeriatski zakon, Arabska socializma in unija in Muslimanski bratje — to je nekaj polarnih skrajnosti navznoter. Stra-

hotno težavni razvoj doma in pritisk velešil zunaj, nediferenciran arabski nacionalizem z mnogokdaj sovražno družbeno vsebino pri bližnjih sosedih, k vsemu temu pa še večni problem vrinenega a visoko razvitega izraelskega tujaka.

To je samo nekaj slik, ki delujejo na ta center in v njem. Egiptovska revolucija in Naser morata delovati v takih okoliščinah. Toda najbrž na svetu ni veliko socialnih prostorov, ki bi napredna politična gibanja in njihove vodilne osebnosti tako pogosto zvaljajala na stranpota, jim nastavljal skrite pasti, jim podkivala in analizo napačne elemente in jim megilila razglad z vrsto fatamorgan, ki skušajo onemogočiti ločevanje resničnih interesov od navideznih.

Začelo se je z revolutom, toda, kot pravi Naser, »naša revolucija je bila revolucija z načeli, vendar pa brez načrta in metode. Načrti in metoda so zrasli iz prakse. V naših v mučnem iskanju, včasih v zablodah, v iskanju bližnjice, kjer jih ni bilo, ali v poteh okrog ovinov, kjer jih ni bilo, morda mogoče iti bolj naravnost. Toda dve ali tri kontinuirane linije so ostale.

Prva: težnja k zoževanju socialnih prepodov doma — z agrarno reformo, z zniževanjem dohodkov bogata vrnja in zviševanjem, kolikor je bilo mogoče, dohodkov pri spodnjih in srednjih plasteh prebivalstva. Druga: prehod k industrializaciji z visokimi investicijami, ki včasih hudo napenja lok gospodarske zmogljivosti družbe in nalagajo visoke zunanje dolgove, a navzlic temu dajejo rezultate in obetajo v petih ali nekaj več letih samozadostnost nadležnemu gospodarskemu razvoju.

Tretja: težnja h kolikor mogoče neodvisni zunanji politiki. Okvir temu tvori načelo nevtrnosti, podrobnosti pa so sestavljene iz zelo pisanih elementov. Panarabizem, ki pomeni močno mobilizacijsko vlogo, a tudi temensko hipoteko ali izpolnjevanje nevarnemu napadu zaradi obrambe Sirije. Odpor globalni strategiji ZDA, ki razširja magnetni vpliv neodvisnega egiptovskega težišča, a včasih povzroča tudi gospodarske težave. Konfrontacija z Izraelom je sprilo dveh vojn v preteklosti, od katerih je bila tista v letu 1956 čista agresija, bolj kot umiljava: a nosi v sebi tudi možnost posledice, kakršne so sedanje, ki so išle iz ponovne agresije. Prijateljstvo z nevtrnostmi, zlasti z Indijo in Jugoslavijo, ki prerasča v trdno in pomembno gospodarsko zvezo; pa opiranje na pomoč Sovjetske zveze in socialističnih držav, ki omogoča uspešen odpor načrtom ZDA in hitrejšo notranjo graditev. To so realnosti, ki jih je treba tehtati v nenehno dinamični notranji in zunanji situaciji.

Navezdanje bi tej nepopolni podobi veljalo dodati še nekaj: namreč bistveno novost tega, kar se dogaja v ZAR. V državah in družbah, ki imajo za seboj vsaj nekaj desetletij mirnega življenja, se pri vodilnih političnih silah in osebnostih izoblikujejo vsaj okvirna ogrodja relativno stabilnih dejstev in interesov, ki jih je treba upoštevati ali se zanje boriti. Sliherni novi generaciji, slihernemu novemu političnemu voditelju je že med vzgojo in rasto razmeroma lahko vključiti se v ta ogrodja in jih spreminjati samo v toliko, kolikor nastopajo novi vplivi in nove potrebe. To velja za Britanijo, ZDA, Francijo in zdaj celo že za ZSSR; slederna imajo za seboj vsaj nekaj desetletij ali pa celo stoletij precej neretnega razvoja, v katerem so se izoblikovali razmeroma stalni interesi in potrebe, kjer so se utrdile politične organizacije in ustali način vodenja. Drugače je v državah, ki so se samosvojile šele pred kratkim in vrhu tega še zdaj preživljajo globoke socialne preobrazbe. Tu ni nič ustaljenega, nič »samoumevnega«, nič organiziranega in doganjanega; vse je iskante, pa ne samo iskante poti, ampak pogosto tudi ciljev; veliko več je negotovosti, igranja »po postulu«, improvizacij in možnosti za zmote. Če velja to nasploh, velja potem toliko bolj za države, ki leže na mnogoterih križištopih. In Egipt je gotovo med njimi.

Toda: Po hudih posledicah junija bi bilo najbrž najbolje iskati notranji in zunanji izhod v ekstremizmu — prislutniti vročim glavam doma in nasvetom nekaterih arabskih prijateljev, ki govore, da »mislo slabšit od Vietnamcev«. Namesto tega je vodstvo ZAR okrog Naserja ubralo trezno in prebitano pot. Na kartonski konferenci in v pripravah na arabski vrh: pomudba za kompromis z Rladom glede Jemena. V širši mednarodni vodah — priprava za realistično vključitev v širše mednarodne tokove in iskanje poti k rešitvi položaja v soglasju z možnostmi. Doma: krepitev Arabske socialistične unije, ki naj se spremeni v zares množičnega političnega nosilca za družbeno preobrazbo; odločnejši nastop zoper strukturo, podedovane iz tradicionalnega Egipta, predvsem pa zoper staro bogatstvo in novo korupcijo; reška reorganizacija vojske; trezna gospodarska politika, ki je pripravljena popustiti pri manj pomembnih, a ne pri centralnih programih. ... to je trasa, ki naj vodi k izhodu iz krize.

To je navezdanje tisto, kar reže v predstavo o Gamalu Abdelu Naserju nove poteze. Podoba o osebnosti, ki je zaradi družbenih in mednarodnopolitičnih koordinat, na katerih deluje, navadno zbuljala obudovaje ali sovražno, nikoli pa neizjedatosti, se v obeh sveta spreminja v realnejšo oceno: »voditelj z vročim srcem, a hladno glavom.«

DUSAN DOLINAR

Groharjeva slikarska kolonija v Loki

Hiša je kot človek -in človek je kot hiša

Letošnja Groharjeva slikarska kolonija v Škofji Loki je mimo, ostale pa so porisane in poslikane površine papirja in platna — risbe, tempore, akvareli in tudi že olja, ki so jih slikarji odnesli domov, v svoje ateljeje, v izbiro in dokončno obdelavo. Pri enem izmed takih svežnjev smo se ustavili s peresom in fotografskim aparatom, pri temperah in portretnih skicah slikarke Cite Potokar, ki jih je narisala in naslikala kot udeleženka letošnjega škofojloškega slikarskega poletja.

Bilo je viharno, je rekla slikarka, z navdom in nenehno soparico. Bilo pa je tudi plodno, pristavljam ob pogledu na slike, ki sva jih v ateljeju razvrstila kar po tleh.

Človek bi dejal, nadaljujeva kar z vremenom, ki pa — posebno če govoriš s Cito Potokar, očitno izredno občutljivo za svetlobno situacijo v prostoru — ni običajen pripomoček za razplet pogovora — človek bi torej sodil, da vam bo vrelo poletno nebo nad Škofjo Loko dalo še posebno veliko opraviti. Pa, kot je videti na temperah, ni bilo tako. Narobe celo — razen enkrat, ko ga upodabljate viharno sveto, puščate horizont enostavno v belini. Zakaj?

To nebo ni, na primer, mediteransko, ki se naravnost podira na stehah hiš in pokrajino. Mrzlo je, od tod belina.

Ali od tod tudi ta barvita, natančno zamejena in istopajoča, kljub razbeljeni poletni značnosti in prosornosti skoraj ostra ritmična stare škofojloške arhitekture? Zato, ker je nebo, kot pravite, ne zasipa pod seboj, ker jo ozračje pusti živeti izrazito začitano, samostojno življenje?

Jaz jim pravim kar obkleti, tem svojim stavbam. Hiša je kot človek. Mislim, da sem se med letošnjimi udeleženci kolonije najbolj izrazito posvetila upodabljanju škofojloške arhitekture.

In zelenilo pejsaža, ki mestece obdaja? Ali vidite te vialne tona? Zelo so se vsiljevali; to je verjetno refleks zelene pokrajine. Zelenilo bi bilo treba podrobneje in dalj časa študirati. Na Sorci, na primer, kjer sem eno popoldne tudi slikala in od kodler je ta moja edina krajina, se je vse spreminjalo v nekakši tirolski pejsaž.

Torej ste se temu izognili tako, da ste v podobo zajeli čim manj, tako rekoč zgolj detalj iz barvno in kompozicijsko v sebi sklenjenih zaplet obdelane površine?

Tako. Izogibala sem se tudi objektov v pejzažu. To je dvoje in terja enakovredno obdelavo. Treba bi bilo preveč vsega odmliti.

Cita Potokar je izrazit figurativnik. V končni posledici tega nagnjenja tudi odlična in hitra portretistka, ki se ji prav zaradi naglih, učinkovitih potez posreči prepričati zanimivo človeško pojavo in jo ujeti v skicirko.

Upodabljanje pred preprosto publiko, pravi slikarka, je že samo po sebi dejanje, ki veliko prispeva k razumevanju in spoštovanju slikanja kot človeškega dela in udejstvovanja. Mimoidoci, ki v začetku s posmehom opazujejo početje slikarja, se kaj kmalu navdušijo nad tem, kar nastaja pred njihovimi očmi.

In potem so osvobojeni kot, na primer, tisti holcarji v gostilni na Sorci, ki jih je portretistka menda morala krotiti najprej z besedo, da jih je lahko končno ugнала s peresom — z upodobitvijo na papirju.

Dejala je bila, kot smo zapisali, da je hiša kot človek, lahko bi pristavili ob pogledu te iz trdega človeškega materiala grajene obrabe, da ji je tudi človek kot hiša.

Velb nekdanje mestne hiše, rožnato polbarvan, ki se mu je slikarka trudila vdihniti prepričbo; fasada nunske cerkve z minuciozno posneto stensko slikarjo, di hajoco v chagalovski preproščini in milini; baročni oltar v cerkvi svetega Jakoba; vertikalni v obliki zvonika te cerkve in dimnika tovarne klobukov na horizontalno streh, vse skupaj v kontrastni belini neba; igra žic, strešnikov in žlebov v izrezu ozke, v breg zvite uličice — to je nekaj temper, ki ostajajo po tej improvizirani razstavi na tleh ateljeja še posebno v spominu. Na podlagi nekaterih bodo nastala olja, druge pa že zdaj živijo v posrečenem soglasju z resničnostjo, ki jih je navdihnila, na primer ploskovita nežnost stenskih slikarj na fasadi nunske cerkve. Škofojloško poletje se je potemtakem z uspehom umestilo v ateljeje udeležencev Groharjeve slikarske kolonije in bo tam dozorevalo čez vse leto, do prve razstave in do prvih začetkov stalne škofojloške galerijske zbirke.

JOZE SNOJ



LJUDJE IN HIŠE

Slikarica Cita Potokar se je vrnila v atelje z bogato bero (foto S. Busić)

Ob konkretnem primeru

Ni krize gledališča, so pa gledališki problemi

OD NAŠEGA BEOGRAJSKEGA DOPISNIKA

Ob ostavki Elija Fincija, upravnika Jugoslovskega dramskega gledališča, so nastale v Beogradu živahne in vse bolj resne

razprave o tem, ali obstaja kriza vodenja (teatra) in ali samoupravljanje ovira uresničevanje določene (umetniške) koncepcije upravnika (oziroma direktorja). To, kar sem zapisal v oklepajih, je tako zapisano zato, ker so to vprašanja, o katerih zadnje čase veliko govorijo tudi v drugih dejavnostih in se torej ne nanašajo samo na gledališče, in na umetniško ustvarjanje, temveč na vodenje in ustvarjalnost nasploh.

V Fincijevem primeru je zanimivo, da se je kolektiv, torej samoupravljajci in samoupravni organi, strinjali z njegovo koncepcijo umetniške politike oziroma z njegovo umetniško politiko, ko pa je bilo treba to politiko uresničiti z uredjanjem kadrovskega razmera, pa je ostal Finci brez potrebne podpore, to pa je spet tisto tipično, kar se ne pojavlja samo v gledališčih, temveč tudi v vseh drugih delovnih organizacijah.

Kljub vsemu temu ne moremo trditi, da je samoupravljanje tisto, ki ovira uresničevanje (umetniške) politike, niti ni prav, če iz težav potegnemo takšne in podobne sklepe. Upravnik Narodnega gledališča v Beogradu Gojko Miletić je to opredelil takole: »Problemi gledališča niso danes niti manjši niti večji, kot so bili včeraj in bodo jutri. Morda lahko govorimo le o specifičnosti problemov gledališkega dela. Vprašanje, ali mora dati upravnik pečat svojih institucij, me preseneča. Zakaj — mora? To je odvisno od osebnosti upravnika in njegove zmoglosti, da daje določen pečat instituciji.

Ce hočemo ali ne, moramo govoriti o kakovosti tega človeka in njegovi prisotnosti v določenem okolju. To pa nima nobene zveze s samoupravljanjem. Spravljati to v zvezo s samoupravljanjem, pomeni sprejeti eno od minljivih dnevnih zablod, ki jih v tem našem dinamičnem času preradi sprejemamo kot — maksimum.

Gojko Miletić pravi, da se on s težavami bori in da je to edini sklep, ki ga dela iz spoznanja, da težave so, pa naj so takšne ali drugačne. Stojan Dečurić, član gledališkega sveta in prvak Jugoslovskega dramskega gledališča, pa pravi: »Upravnikom gledališč so potrebna pooblastila, toda v gledališkem svetu je zelo malo upravnikov, ki so zares ustvarjalni.« Ugotavlja pa tudi, da je zelo težko najti zatočišče svetim idejam v hiši, kjer so navade, ki ovirajo, zelo stare. Sicer pa je »ukvarjanje z umetniškim delom, zlasti gledališkim, zelo velik rizik, zlasti za slabše, saj veliki se sami zmaljeje. Nikola Vavić, režiser titogradskega Narodnega gledališča, pa je poudaril, da so po njegovem mnenju »samoupravna telesa in upravnik — umetniška vest gledališča«.

Preden je Vavić natančneje opredelil svoje stališče, je konstatiral, da je vzrok Fincijevim sporom s kolektivom hotenje, da bi filtriral gledališče. V zvezi s tem je dejal: »Nase sedanje gledališče je preveč glomazno. V njem so se zabarikadirali ljudje z različnimi službami. Umetniški uspeh pa je lahko edini kriterij za oblikovanje

ansambla in uresničevanje umetniške politike. Tisti, ki so pomirjevalni, se pač ne ponašajo kot zavestni samoupravljavci.«

Nasproti marksističnemu udeležencu javne razprave o tej temi, ki se zavzema za strpnost in kompromis zaradi »humanosti«, svojega kolega in prijatelja morda, je Vavić za nekompromisno boj, za principalne kriterije — od primera do primera. Takole poudarja: »Vrhunski humanizem je treba nujno ostreji bremen, ki ovirajo delo. Ugotavlja pa tudi, da se upravniki še niso znašli, ker so preveč razpeti med organe, od katerih dobivajo dotacije, in med kolektive, v katerih delujejo.

O upravniki vlogi v gledališču sodi upravnik Sodobnega gledališča pogojno: »Upravnik mora dati pečat gledališču, če za to ustreza z vsemi svojimi kapacitetami.« Po njegovem mnenju mora gledališče opredeliti svoje umetniško politiko, da bi prišlo do ustreznih organizacijskih, strojne in finančne postavitve, Kadrovska politika je torej samo sestavni del umetniške politike, katere realizacija postavlja mnoge probleme: delitev vlog, režije in profil družine.

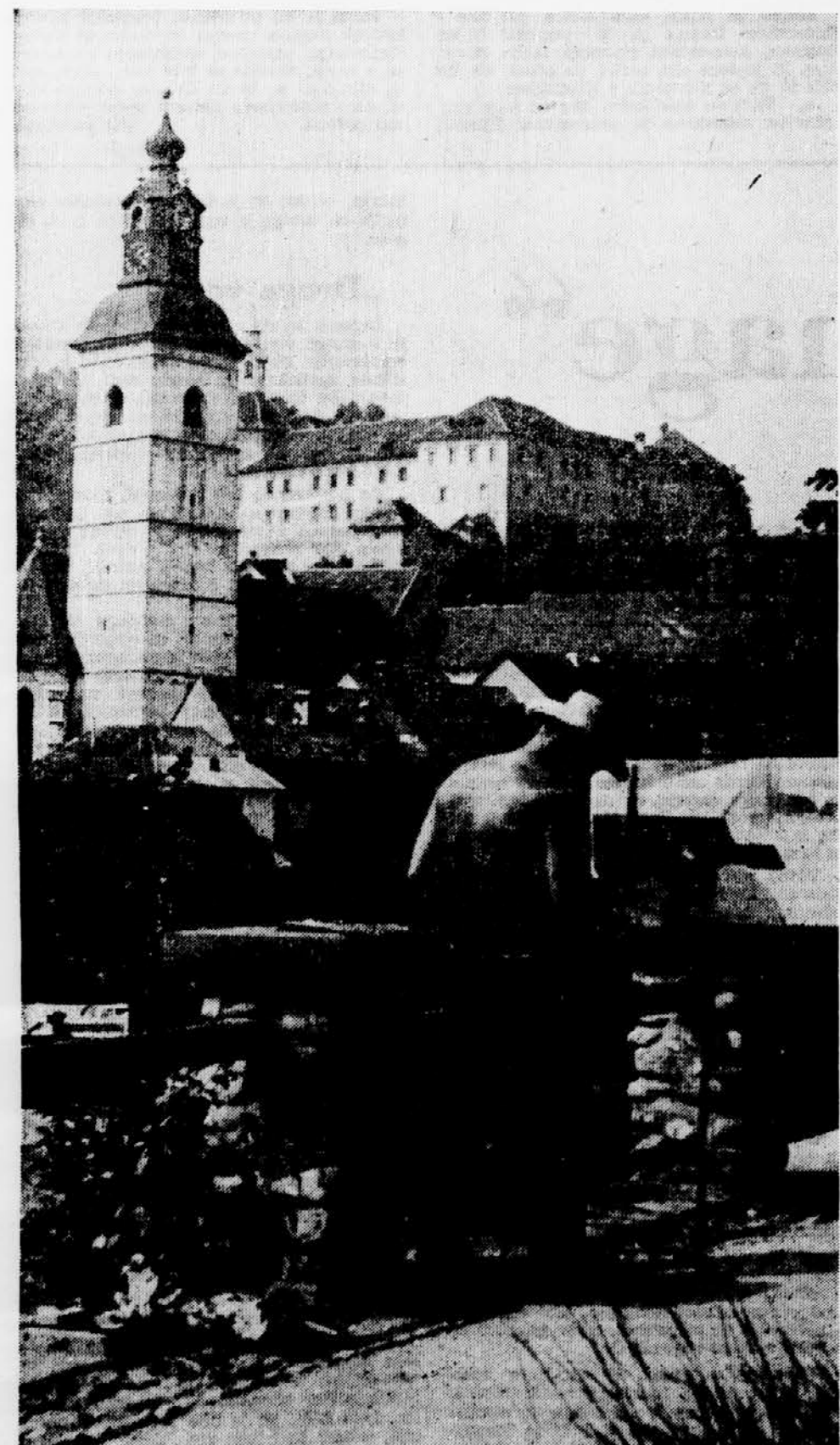
Vse to je seveda zelo delikatno in o tem je govoril tudi sekretar Zveze dramskih umetnikov Joža Rutić. Po njegovem mnenju je najbolj surov in nečloveško držati umetnika, za katerega gledališče nima vloge, v negotovosti, »to je mnogo bolj surovo, kot pa mu povedati resnico in mu dati celo odpoved.« Toda Rutić opozarja še na nekaj: »Samoupravljanje je zelo resna zadeva. To je izreden princip, ki zahteva tudi izredno organizacijo, analitičnost in iskrenost. Tu se ne rešuje z ostavkami, temveč s potrpežljivostjo. Ne zaradi neučinkovitosti samoupravljanja, kot pravijo zlonamerniki, temveč zato, ker je govor o izredno občutljivih poslih in odnosih.«

Rutić je za potrpežljivost predvsem zato, ker mnogi problemi v kulturi nasploh se niso rešeni in ker je dogajanje v gledališčih ne samo del dogajanja v kulturi, temveč del procesov razvoja vsega samoupravljanja. On je »za energično zavzemanje in prizadevanje vseh kulturnih delavcev za jasnejše formuliranje in izvajanje kulturne politike v naši državi.«

Toda to že presega obravnavano temo — vprašanje, ali je gledališče v krizi ali pa zaveza ob probleme, ki jih nikdar ne bo zmanjkalo. Rutić pač sega dalje zato, ker so mu problemi stanovske organizacije bližje v vsej širini in ker sodeluje tudi sicer pri obravnavanju problemov kulture na širšem področju (in na višji ravni). Toda uresničevanje kulturne politike se začne za gledališke delavce z uresničevanjem ustrežneje se gledališke politike, a to lahko storijo le vsak v svoji hiši. Bistveno je spoznanje, da sedanje stanje gledališč ne ustreza in da to ni stanje naše jugoslovske države, temveč problem, kakršne skozi različne težave čutiljo povsod na svetu, vendar jih različno rešujejo.

Zaradi vsega tega je prav povedati, da včasih prehitro, nestrpnost in neutemeljeno obehino na samoupravljanje svoj popačen odgovor (ali opravičilo) za neuspehe pri uresničevanju lastnih (ali pa tujih) koncepcij. Pri tem pa me mislim trditi, da je bila ostavka Elija Fincija preurjenjena ali celo odveč, kot mislijo nekateri, temveč narobe, bila je potrebna, da bi se končno opredelilo o vsem, kar zadeva upravljanje v tem gledališču, in da bi to pomagalo tudi drugim kolektivom, da bi se bolje znašli v svojem upravljanju in da bi se načelno strinjali z vsem tistim, česar v praksi ne morejo (niso pripravljani ali pa niso zmogni) uresničevati.

VIKTOR ŠIREC



MESTO IN NJEGOVA PODOBA

Marjan Dovjak, udeleženec Groharjeve kolonije, pred Škofjo Loko (foto P. Pokorn)

Programska publikacija

O elementarni kulturi pri nas

Skupnost kulturnoprosvetnih organizacij Jugoslavije pripravlja izdajo prve širše povojne domače publikacije o elementarni kulturi in osnovni izobrazbi občanov. Ta zbirka analitičnih člankov — študij, ki bo izšla jeseni, bo vsebovala večina uvodna in druga pojasnila z dvodnevne zveznega posvetovanja o elementarni kulturi, ki je bilo leto sredi junija v Beogradu.

Poudarek te »programske publikacije« kakor tudi vseh pogovorov, ki potekajo pri nas zadnje čase o elementarni kulturi, je na našem okolju da širša, vseobsegajoča, individualni in družbeni pomen. Drugače rečeno, pod tem pojmom ne bi smeli razumeti samo pismenosti prebivalstva, marveč tudi »samostojno potrebo posameznikov po spoznavanju kulturnih dobrin, sodelovanje ljudi v kulturnih dejavnostih ter ustvarjalnosti, njihovo zdravstveno, tehnično in drugo kulturo, nadalje moč, da lažno razlikujejo od pravega v kulturi itd.

V takšnem kontekstu sodi v elementarno kulturo tudi vedenje na javnih mestih, v ustanovah, šolah in prometu — povsod. Sem sodi tudi stopnja prisrčnosti po naprednem v kulturi, reagiranje na nekulturne izpade posameznikov ali skupin, torej težnja občanov po različnih spoznanjih in negotovni lepega.

Prežeti s takšnim pojmovanjem elementarne kulture so avtorji navedene publikacije oziroma udeleženci beograjskega posvetovanja dali poseben poudarek temu, da

morata biti osnovna kultura in kultura sploh sestavina naše družbene biti. Dokler imamo ponekod mnenje in prakso, da je to področje »zunaj tokov naše družbe« in nekaj »brez česar lahko živimo«, o razvoju elementarne kulture sploh ni mogoče govoriti, ker bi v tem primeru napredovala samo formalno, deklarativno. V tem smislu so udeleženci posvetovanja zahtevali resno in plansko družbeno korekturo.

V zelo dokumentiranem navajanju tistega, kar je treba na tem področju spremeniti (odstraniti velike neizmenčnosti v programiranju in dajanju prednosti na tonična elementarne kulture), so avtorji publikacije opozorili tudi na nujno potrebne sociološke, pedagoške in druge vidike, pod katerimi je razumeti uspešen razvoj osnovne kulture. Med drugim so poudarili izredno velik, celo odločilen pomen družinske vzgoje v elementarni kulturi mladih. Od drugih tradicionalnih oblikah vzgoje mladih bi bilo prav tako treba očistiti tudi »ljudsko kulturo«, to se pravi tiste oblike kulturnih dejavnosti, ki se odlikujejo s spontanostjo, prostovoljnostjo, amaterizmom in ustvarjalnostjo. Vse to bi prispevalo k vzpostavitvi bolj kompleksnih vplivov na posameznike, k njihovem spodbujanju za posneže samostojno negovanje elementarne kulture. K delu za razvoj elementarne kulture je treba vsekakor pritegniti vse družbene sile, ki bodo delovale sistematično, učinkovito in realistično, ne da bi se opirale na formalne deklaracije in občasne bučne kampanje. (TANJUG)

Glosa na večno vprašanje, kaj hočemo in kaj zmoremo

Nepotešenost otrok

Od nekdanj me vznemirja nepotešenost otrok. Posebej še otrok, ki hodijo v šolo.

Otrok se šole veseli. Komaj čaka, da zraza, da lahko gre v prvi razred. Z zvedavimi očmi, z odprtim srcem, željni znanja, lepote in dobrote sedejo v šolsko klopi. Takšne otroke sprejme šola.

In šola? Revolucionarne spremembe so butnile tudi ob vrata naše šole. Iz razredov smo odstranili raspela, znisane odre, kjer je stal prej učitelj z nedotakljivo avtoriteto, enkrat za vselej smo prepovedali telesno kazn (šibe ne palice ne najdemo več v razredih), izpeljali smo kockukacijo in se lotili šolske reforme.

Te in druge spremembe smo izpeljali na hitro, glasno, formalno, zunanje, nestrpno, dostikrat tudi z ognjem in mečem.

Šola se vključuje v samoupravni sistem. Učiteljski zbori so porabili za to, da so si izdelali, popravljali in spet na novo izdelali statute in pravilnike o delitvi dohodka morale časa, dosti in preveč moči in mnogo dobre volje. Toliko moči in dobre volje jim je vse to pobralo, da je ostalo marsikje le malo, za prgišče, dve, za to, da bi pristuhnili otrokovim željam in potrebam, zaradi katerih so šole, so razredi, so učitelji, so pravilniki in statuti.

Mnogo smo ostrli, da bi zadostili naprednosti šole na zunan, vse premalo pa smo si prizadevali, da bi preverili učilnice in izboljšali pouk, učenje in vzgojo v razredu in na šoli.

Otrok, ki je zdravo radoveden, saj vpraša, preden stopi v šolo, po stokrat na dan: zakaj, mora v šoli skoraj izključno odgovorjati na zastavljena vprašanja.

Otroku, ki bi rad doživljal usak dan nekaj novega, vselega, zanimivega, se na hitro osiplje veselo pričakovanje, ki ga je prinesel s seboj še v prvi razred. Šola mu postane dostikrat s poukom vred šola, pustila in dolgočasna.

Na šolah se srečujemo največkrat z zapravljenimi učnoslovnimi metodami. Otroka, ta pa je radoveden, zvedav, rad išče, rad kaj najde, rad odkriva, rad raziskuje, rad uvršča in sistematiizira in potem se seveda tudi rad učil.

Od nekdanj me vznemirja nepotešenost otrok. Tudi šolskih otrok. Se od taktar, ko sem sama sedela v šolski klopi. In tudi danes me vznemirja.

So to v resnici nerešljiva vprašanja?

Vem, da so otroci odprti svetu in tudi učitelju. Vem, da so učitelji večinoma taktiki, ki imajo radi otroke in ki bi jim bili radi, in še kako radi i, dobri učitelji (saj bi šoler prav gotovo v današnjih časih ne vstrajali v tem poklicu).

Otroci morajo biti potešeni. Da, tudi čustveno morajo biti potešeni. Posebno v prvih razredih, ko so še majhni in si želijo in potrebujejo čustveno navezanosti.

Vsi moramo biti čustveno potešeni, tudi odrasli, če hočemo biti zadovoljni. Koliko važnejše je to za mlade ljudi, ki rastejo, se razvijajo in sortijo!

Ce bi otroke in mladino čustveno potešili in s tem tudi obogatili, koliko laže bi mladi rod premagoval težave, ki so neizogibne.

Otroci morajo biti potešeni. Tudi v intelektualnem ozirju. Otroci stoji neprestano pred ugankami. Vsak dan in vsako leto posebej. Znanost in tehnika napredujejo v skokih, zato se prepud med življenjem in šolo še poglablja. Mladi svet ve neč, kot smo vedeli mi v njihovih letih, zato se mu poraja tudi mnogo več vprašanj, kakor smo jih mi mogli zastavljati. Njihovi doželjnosti dostikrat ne pristuhnejo ali nastijo zalopnutno vrata. Rečemo jim in jih s tem obdajemo, da so za takšna vprašanja in za takšne odgovore še premladi. Rečemo jim, da se bodo o tem in tem učili pozneje, v tistem in tistem letniku. S tem krnimo njihovo vedoželjnost, ki je osnova vsemu napredku.

Otroci morajo biti potešeni. Kreptiti se jim mora volja. Kreptiti se jim mora iz dneva v dan, iz leta v leto. Zelimo, da bi nam sledil dejaven rod. Kolikokrat pa zlomimo zdravo srebliko volje v mladim človeku. Dostikrat brez postuha, dostikrat nalodač, dostikrat brez potrebe, res, največkrat brez potrebe.

Otroci morajo biti potešeni. Tudi v svoji primarni želji po gibanju. Kolikokrat grešimo v šoli, v razredu prav proti tej globoki življenjski potrebi vsakega otroka. Samo pomislimo, kako krajšamo ure telovadbe, ure telovadbe tudi ortalno, nimamo športnih dni, ne gojimo ritmičnega izraza, ki je otrokom prav v prvih razredih tako ljub in drag.

Otroci morajo biti potešeni. Tudi v želji po ustvarjanju. Vsak otrok je ustvarjalno nadarjen. Mi pa jih premalopodpudujemo k oblikovanju svojih doželjtij v risbi, besedi, v glasbi, v petju, v ritmiki, v recitiranju, v igranju in v dramatiiranju.

Učitelji, ki ostajajo večno mladi, željni znanja, lepote in dobrote, kakor so vsega tega željni njih šolarki lahko s pridom popeljejo otroka z varno roko na široko cesto življenja.

Na naših šolah uč dosti dobrih učiteljev. Ti imajo dosti dobrih in tudi odličnih šolskih ur, toda takšne šolske ure so še vedno dosti izjemne. Prav ob tej izjemnosti bi se morali zamisliti in zavesti.

Namesto da smo zavrli v zunanjo podobo šole, bi se morali zavrti v razred, v trideset in več otrok, ki so željni naše pomoči. Prav ustvarjalno delo v razredu nam je obet in dolg do prihodnosti.

Kako radi bi otroci stopali po stopnicah višje in višje v svet znanja, lepote in dobrote! Od nekdanj me vznemirja nepotešenost otrok. Tudi šolskih otrok.

So to v resnici nerešljiva vprašanja?

BRANKA JURCA

Variacije na „Hamleta“

Domišljija z želim

Ze dolgo londonski gledališki kritiki ni pokazali tako soglasnega navdušenja kot ob najnovejši predstavi sodobne komedije «Rosencrantz in Guildenstern sta mrtva». Njihova pohvalna kritika je zlasti značilna zaradi tega, ker je to prvo delo neznanega pisatelja, 29 letnega Toma Stopparda.

Kakor se že vidi iz samega naslova, je Stoppardova komedija inacica na temo iz Hamleta. Glavni osebi sta malo pomembni v Shakespeareovi tragediji; dva plemiča, Hamletova tovariša v času študija v Wittenbergu, ki vojnuita za princem po naročilu kralja njegovega strica in ga spremljata na poti v izgnanstvo v Anglijo.

Na določen način je «Rosencrantz in Guildenstern» v bistvu obravnavla Hamleta. Medtem ko ta dva fičfiriča nemožno mencaata v predverju v Elsinoru, čakajoč, da ju nekdo pokliče in ukaže, kaj naj storita, se Shakespeareova fabula še nadalje odvijata nekje za gledališkim odrom, danski dvorjani pa se od časa do časa pojavljajo v besnem vrtilincu pod celo ploho blank-verza, ki bi bila popolnoma nerazumljiva, če Shakespeareova tragedija ne bi bila najbolj znano delo v angleškem jeziku.

Pravzaprav je bistvo humorja v Stoppardovem delu — kar je zelo čudno — domneva, da je vsakemu znano, kaj se sicer v Hamletu dogaja, razen tema dvema nepomembnim udeležencema. Njima je vseeno, zakaj so ju pripeljali v Elsinore, prav tako sta ravnodušna do tragičnih dogodkov, ki se razpletata na dvoru in se gibljata v popolni temi v odnosu do slavnih osebnosti, ki hitijo sem ter tja, izgovarjajoč skrivnostne stihie — Ofelije, Polonija, Klaudija in Gertrude. Sami v svojem predverju upabano poskušata sestaviti delce dogajanja, ki ga vsak dijak pozna domala kot svojo družino. Vse kar vsta je, da sta povabljena, da sta srečata potujoče igralce in da se nahajata tukaj, na velikem, hladnem, gotskem dvoru, nesmiselno upjeta v zanko neke drame, ki je nista pisala, v svet, ki ga je ustvaril nekdo drugi. Burka postaja vse bolj nejasna in zapletena. Ali se kaj dosti razlikujeta od nas, ta preplašena dvorana pajca v svojih starinskih ovratnikih in oblacihih, ki ju je neznan sila prikalala na svet, nam nerazumljiv in brezsmiseln vse dokler si sami iz njega ne ustvarimo določenega smisla?

Stoppardova neslavna junaka sta v bistvu lika iz dela Samuela Becketta «Caka-joč na Godota», le da sta v shakespearevskih oblacihih. Razlika je le tu, da stvarni svet v katerem bi morala verovati, ni samo ponazorjen Beckettovega dela, temveč določene družbeni stadij, ki je poln nasilja in intrig. Svoji ju z nitiativno: ali naj sprejmeta nesmiselnost družbene vloge, ki jima je dodeljena in ki ju vodi v sodelovanje pri zločinu in na koncu v njuno lastno smrt.

«Rosencrantz in Guildenstern» je videti na koncu vse-manj podoben Beckettu, vse bolj pa novemu valju britanskimi pisateljev: Henryju Livingsu, Johnu Antrobusu, Joeju Ortonu in Rogerju Milnerju, ki imajo tradicionalno britansko družbo za neke vrste mehanično pokost — pantomimo, ki skuša, značkaiti posameznika v svojih železnih čeljustih.

V Livingsovem delu «Hej!», po katerem je posnet film z naslovom «Delo je grda beseda» («Work is a four letter word») se pojavlja pošast, parni stroj z žarečimi čim, ki brezumno podirja v čistem besnilu, čim junak pri njem poskuša uporabiti razum.

V Milnerjevem delu «Kako svet ravna s teboj?» («How's the World Treating You?»), ki je lansko leto poželo v Londonu precejšen uspeh, gre za velikanski parni stroj, simbol sodobnega sveta, ki je z elektrinihim tokom ubil vsejšega nesrečnega prodajalca.

«Ena za Lova», komedija Johna Ortona, je prav tako dosegla uspeh minulo sezono in obravnava podobno temo, vendar z več znanstvenih elementov. Njegov črni humor sestoji v izdelavi modela človeka — izredno hudega kriminalca z nežnimi navadami in ugledom, svetovljanskega po zledu ilikov Osearja Wilda. Nikomur ni mar, koliko bank so oprali in koliko ubojev so zakrivili, vse dokler uživajo lažno spoštovanje javnosti.

Zanimivo je vzporejati upor teh mladih pisateljev proti tradicijsni britanski družbi z njihovimi predhodniki v 50. letih tega stoletja — Johnom Osborneom, Arnoldom Weskerjem in Johnom Ardenom. Njihov upor je smrtno resen in izražen v narativnih stilskih delih, ki obdelujejo tipične like njihove generacije ali pa zgodovinske dogodke. Sodobni dramatik pišejo komične fantazije, zanje se sistem, ki ga napadajo Osborne in njegovi sodobniki, pojavlja kot prastari, absurdno izrabljeni mehanizem, smesen in neresničen anahronizem sodobnega življenja, čeprav je še vedno lahko nevaren.

Stoppardovo delo se nahaja nekje na sredini med tema dvema skrajnostima. V oblaki fantazijske, lahke komedije vseeno daje podoba mōre in gruze popolne mehanične ravnodušnosti, s katero danski dvor dno bi Rosencrantza in Guildensterna pod kole si katastrofe. Tradicionalna družba, pravi pisatelj, je lahko skrajno komična, starinska burka. Toda en korak in njeno mrezo lahko privede do popolnega, usodnega sodelovanja v tradicionalnem procesu političnih spletk, državniških masčevanj in vojn.

Videti je, kakor so izjavili mnogi kritiki, da je britanski National Theatre odkril enega največjih mladih britanskih pisateljev po generaciji 50 let. Zanimivo bo slišati, če se bo s tem strinjala tudi publika po svetu, kjer bodo to delo izvajali.

B. C. B.



WILHELM BUSCH: PLEMISKI DECEK S SLUZABNIKOM (Olje, 21,3 krat 13,6 cm)

Evropsko poletje

Stravinsky in Bach na edinburškem festivalu

Glasbeni del letošnjega festivala v Edinburgu, od 20. avgusta do 9. septembra, bo posvečen dvema skladateljema, Stravinskemu in Bachu.

Enadvajseti edinburški festival, ki ga vodi novi direktor Peter Diamond, nadaljuje s tradicijo svojega predhodnika — s sestavljanjem programa, ki bo posvečen delom dveh skladateljev. Letos sta to Bach in Stravinsky, katerega osemdeseti rojstni dan je bil 17. junija letos.

Od vseh koncertov je najpomembnejše prvo evropsko izvajanje njegovega največjega dela «Requiem Cantioese», ki ga bo dirigiral znani francoski skladatelj-dirigent Pierre Boulez v programu, posvečenem Stravinskemu, s simfoničnim orkestrom BBC. V času festivala bodo izvedli več kot 25 del Stravinskega, izbranih iz vseh obdobjih njegovega 60-letnega ustvarjanja — od popularnega baleta «Zarptice» (1909) do kantate «Abraham in Izake za hariton in komorni orkester, napisan za izraelski festival 1964. leta.

«Zarptice» pravzaprav ne bodo izvajali kot balet, temveč kot del svečane otvoritve. To bo eden od štirih koncertov, ki ga bo izvedel clevelandski orkester pod vodstvom Georgea Szalla. Le-ta danes velja za enega najboljših dirigentov v svetu.

Druga dela Stravinskega za balet bo prikazal newyorški balet v baletnem tednu festivala pod vodstvom umetniškega direktorja Georgea Balanchina, ožjega sodelavca Stravinskega v zadnjih nekaj letih. Poleg tega bodo izvedli še tri pomembna dramska dela Stravinskega, pantomimo «Zgodba o voljaku» in operni oratorij «Kralj Ojdipa» (v oratorijski verziji) kot tudi «Razvratnež» («The Rake's Progress»), ki ga bo priredila škotska opera kot debutant tega festivala. Ta ansambel, ki so ga ustanovili pred nekaj leti, si je zelo hitro pridobil popularnost in se lepo razvijala pod vodstvom svojega velikega glasbenega vodje, Aleksandra Gibsona, ki diriga dela Stravinskega tudi z nacionalnim orkestrom Skotske.

Na festivalu je zastopan Bach z velikim številom svojih del. «Mašo v B-molus» bo izvedel novi zbor Filharmonije, ki si je pridobil že mnoga priznanja. Vodi ga veliki Italijan Carlo Maria Giulini.

Izjavil je, da nekaj časa ne bo dirigiral v operi zato, da bi se lahko posvetil koncertnim delom. Znana angleška pevka Janet Baker in tenor Richard Lewis bosta prav tako sodelovala na festivalu.

Drugo Bachovo veliko zborovsko delo «Magnificata» bo na sporedu na enem od treh koncertov nenadkritične berlinske Filharmonije pod vodstvom Herberta von Karajana. Na koncertu bo pela znana Angležinja Josephine Veasey. Nizozemski komorni orkester bo zaigral vseh šest Brandenburgskih koncertov pod vodstvom violonista —

dirigenta Simona Goldberga. Ta bo igral več Bachovih sonat in koncert za violino Stravinskega. Londonski simfonični orkester pod taktirko Claudija Abadoja, ki se je nedavno povzpelo do največjih dirigentov, bo izvedel Bachovo «Glasbeno darilo» («Das Musikalische Oper»).

Mnogi solisti bodo izvedli Bacha v svojih recitalih. Med njimi je pianist Andrej Čajkovski, ki bo igral Goldbergove «Variacije» in Rafael Orozco, dobitnik prve nagrade na lanskoletnem mednarodnem tekmovalju pianistov, potem holandski virtuoz Frans Brüggen, sovjetski violonist Leonid Kogan, flautistika Helen Schaffer in francoski čelist Pierre Fournier. Ti so izvedli skupne recitale ob spremljavi izrednega harfista in vsestranskega glasbenika Georgea Malcolm.

Malcolm bo prav tako izvedel nekaj Bachovih del v dveh solorecitalih, edinburški organist Henrik Bunney pa bo na festivalu igral zelo obsežna Bachova celotna dela za orgle v 16 recitalih v edinburški katedrali. Trio Jacquesa Louiseja bo izvedel Bacha na svoj individualen način.

Poleg Bacha in Stravinskega bodo izvajali tudi mnoga druga glasbena dela. Sloviti pevka Joan Sutherland bo pela zadnjo neko liko neobičajno vlogo: Evridiko v Haydnovo «Orfej» in Evridiko. Poleg tega bodo izvajali tudi Beethovenovo delo «Kapuletii in Montekii» («Romeo in Julijae»).

Od orkestralne glasbe bodo izvajali deli Beethovna, Brahmsa, Mahlerja, Mozarta, Sibeliusa in Čajkovskega. Clifford Curzon najboljši interpretator Mozarta, bo igral koncert za klavir v C-duru kot tudi Beethovenov koncert v S-duru. Bartokovo opero v enem dejanju «Sinjebradčev grad» bodo izvedli madžarski solisti z londonskim simfoničnim orkestrom pod vodstvom svojega rednega dirigenta madžarskega porekla Istvana Kertesz. Drugi Bartokov koncert za klavir bo izvajal mladi, nadarjeni angleški pianist Steven Bishop s simfoničnim orkestrom BBC, pod stalnim vodstvom Colina Davisa.

Glasba Monteverdija, ki ima letos 400 obletnico, in njegovega sodobnika Cavalli ja bo zastopana v dveh programih komorne glasbe. Dirigent je Raymond Leppard, en od znanih osebnosti Monteverdijevega jubileja. Slajjni «Smetanov kvartet» iz Češkeo-vaške bo kombiniral Haydna, Mozarta in Beethovna z glasbo Janačka in Martinu; in deli slavnega skladatelja, katerega imenod. Nazadnje bo škotski simfonični orkester BBC, pod taktirko svojega nadarjenega dirigenta Jamesa Loughrana, izvedel zelo zanimiv program, v katerem bo zastopan tudi koncert za delo Edwarda Elgarja in koncert za orkester sodobnega škotakega skladatelja Thomasa Wilsona.

COLIN MASON

Oče „Cipka in Capka“ je bil drugačen

Slikar Wilhelm Busch

POSEBEJ ZA DELO

Wilhelm Busch, katerega dela štejejo med temelje mladinske, predvsem pa otroške literature, je znan marsikomu med nami. Lahko bi dejali, da je bil nekakšen Walt Disney naših staršev in starih staršev, ki so ga spoznali in v ljublili v svojih otroških letih. Segave slikanice v oplo poučnem tonu: «Cipek in Cipek», «Opica Fipse», «Pobožna Helena» in «Slikar Papek», da jih omejnimo le nekaj, so bile svoje čase sprejete s prav tolikšnim navdušenjem, kot smo se mi razvedli za Disneyeve nesmrtnne like — za Mikija in Jaka Raccama. In takšno je po večini bilo in ostajalo mnenje o Wilhelmu Buschu.

Sicer je bilo tu in tam čutili neko rahlo mujo za »prodesse dilectate» in Buscha so povzdignili v klasika mladinskega pesništva, ki so ga tudi še odrasli prebirali z dobrotom in včasih nekoliko otožnim muznajem.

Ta ustaljena podoba Wilhelma Buscha je nujno potrebna nekaterih popravkov. Vsekar je pesnik in risar Wilhelm Busch po ravnj svojih tvorstnih stvaritev dokaj več kot samo predhodnik zabavnih stripov. V svojih nupidih na samozadovoljno meščanstvo ni nič manj oster kot sta bila Toulouse-Lautrec in Heinrich Zille, kadar sta v svojih delih sodila družbi. In kot vsak družbeni kritičnik, ki graja z razumevanjem, je tudi Busch ljubil svoj svet, kljub vsem napakam, ali pa prav zaradi njih. Tako se nam jasni podoba tega risarja in pesnika, da pravičnejše sodimo o slikcih, ki jih je izdeloval z neskončno skrbnostjo in ljubeznijo. Po svoji jasnosti in prodornosti so povsem enako vredne severnjaško trpkemu, a vendar ljubevoljivemu humorju, ki veje iz njegovih verzov.

Hkrati pa se zavemo, da je marsikatera ost, naperjena zoper človeške slabosti, danes še prav tako ostra kot nekdoč.

Ob takih sodbah in zapazanjih le preradi pozabljamo pravo umetniško bit Wilhelma Buscha — na slikarstvo; kajti čopič in pleta sta bila sredstva, ki se jima je ta umetnik zapisal in zaradi katerih so ga vse življenje trpeli hudi dvomi v lastno vrednost. Romantik je bil Busch predvsem v svoji ljubezni do slikarstva, da bi mu bila ta globoka ljubezen lahko povrnjena, v to si ni usodil verjeti. Sestavljanje ilustriranih zgodbic je bilo sprva samo priložnostno delo, ki se ga je lotil v svoji mlinskih doli. Svet ga je spoznal prav po tem sodelovanju pri «Fliegende Blätter» in «Münchener Bilderbogen», prve slikanice so mu prinesle svetovno slavo pa tudi prvo literarno tožbo. Šele po stoletja po njegovi smrti so odkrili v njem tudi slikarja in s tem morda najbolj pomembno prvine njegove umetniške narave. Namesto vselega in pikrega kritika svojih ljubih sodobnikov smo spoznali tragično umetniško osebnost, polno nenehnih notranjih bojev in dvomov.

Wilhelm Busch se je rodil kot sin trgovca Friedricha Wilhelma Buscha 13. aprila 1839 v Wiedersahu v kraljevini Hannover. Ze zelo zgodaj se je odločil za slikarski poklic. Po štirih letih študija na politehnični šoli v Hannoveru se je prepisal leta 1851 na likovno akademijo v Düsseldorfu. Ze leto dni pozneje je odšel v Antwerpen, kjer se je na kraljevi akademiji lepih umetnosti posvetil študiju starih nizozemskih mojstrov in temeljito proučil njihovo tehniko. Da jo je odlično obvladal, nam pričajo njegove slikarske stvaritve. Pa tudi po snovi so mu bili ti vzori izredno blizu. V njegovem knjižarstvu se odraža delitska šola, v žanrskih podobah pa se je vzoroval pri Davidu Teniersu mlajšem. Ne bi bilo prav, če bi skleпали, da je Busch svoje vzornike slepo pomenal. Prenasal jih je v svoje lastne sfere,

celo v njegovih zgodnjih delih, ki so nastala še na akademiji, že zapazamo osnovne poteze njegove umetniške osebnosti, ki z leti postajajo izrazitejše. Wilhelm Busch je bil tako, čeprav nehoti, pionir svoje dobe, ki ga ni spoznala. Poslednji veliki nauk je Busch prejel na Münchenski akademiji leta 1854, tedaj je postal tudi član gibanja Jung-München. Odstinjal pa je hodil lastna pola, saj o poglavilnih smereh tedanjega slikarstva, o zgodovinskem in alegoričnem slikarstvu pri njem ni sledu. Takoino vane zgodovinske plajte so bile povsem zunaj meja njegove ustvarjalnosti, saj ni niti ene izmed bistvenih značilnosti tovrstnega slikarstva najti v njegovem delu. Res je sicer, da je naslikal nekaj slik v »Malkartmanirje, to so kostimski portreti, vendar so mnogo bliže žanrskemu slikarstvu Edwarda Grüznerja, katerega pijandure in menihi so Buschevi naravi boljje ustrezale. Tudi prijateljstvo s Franzem von Lenbachom in Friedrichom Augustom von Kaulbachom je Busch prav nasprotje svojih sodobnikov. Velikost 46 x 32 cm (pogosta zlasti pri slikah, ki so nastale v antwerpenskem obdobju) je zanj že kar izredna. Običajno se je posluževal formatov 12 x 31, 14 x 17 in celo 13 x 7 cm. Vsekakor temu drobemu formatu nista botrovala nesposobnost za kompozicijo ali težave s tematiko. Slikerja izmed teh slik je sicer droben, a neomejen kosmos, v katerem vidi opazovalec le izraz, a sliki svojo brezmejnost. V njegovih slikah ni praznin, ki bi jih moral zapolnjevat z dekorativnimi prdadiki in mesta, ki jih zavija v temo, nas silijo k raziskovanju.

MANFRED JAINDL

Velike Britanije in ZDA, nagrajenega v Moskvi, dobil pa je tudi oskarja za leto 1966.

Na spisku so tudi filmi, ki jih bodo pokazali na festivalu v Benetkah, in izbor mehiskih in tujih filmov, ki se odlikujejo po izredni umetniški kvaliteti. Med temi je tudi film «Los caifanes» mehiškega režiserja Juana Ibaneza. Beseda scaitae je iz žargona in označuje mlade frivolne in brezbržne ljudi, ki se sestajajo, da bi skupaj veseljačili.

V okviru tega filmskega pregleda pa bodo organizirali tudi posebno sekcijo, kjer bodo prikazovali mehiške in tuje filme onovega valaa.

Festivalska direkcija je povabila, kot po navadi, glavne igralce nastetih filmov, da bi bili gostje na festivalu. Najbrž bodo prisostvovali: Vanessa Redgrave, Monica Vitti, Dirk Bogard, Audrey Hepburn in Albert Finney kakor tudi znani Jean Paul Belmond, Ursula Andrews, Julie Christie, Sofija Loren s Carlom Pontijem, Claudia Cardinale in Raquel Welch.

„Festival festivalov“ v Acapulcu

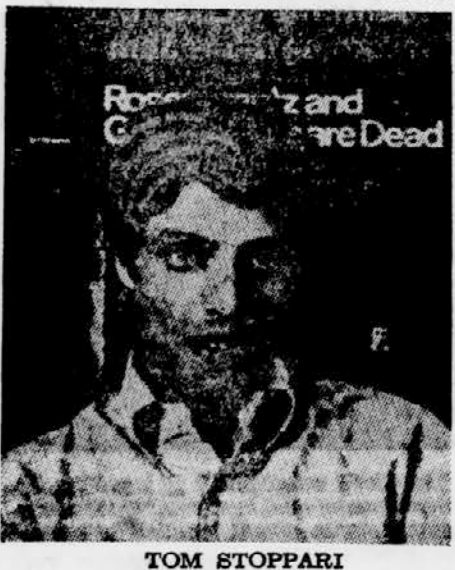
Generalna mehiška filmska direkcija je sporočila, da bo deset »svetovna revija« filmov v Acapulcu od 14. do 26. novembra letos. Ta »festival festivalov« bo organiziral omenjena direkcija.

Ne velikanskem platnu v trdnjavi San Diego bodo predvajali filme, ki so prejeli najvišje nagrade na petih mednarodnih priznanih festivalih: v Cannesu, San Sebastianu, v Berlinu, Moskvi in v Benetkah.

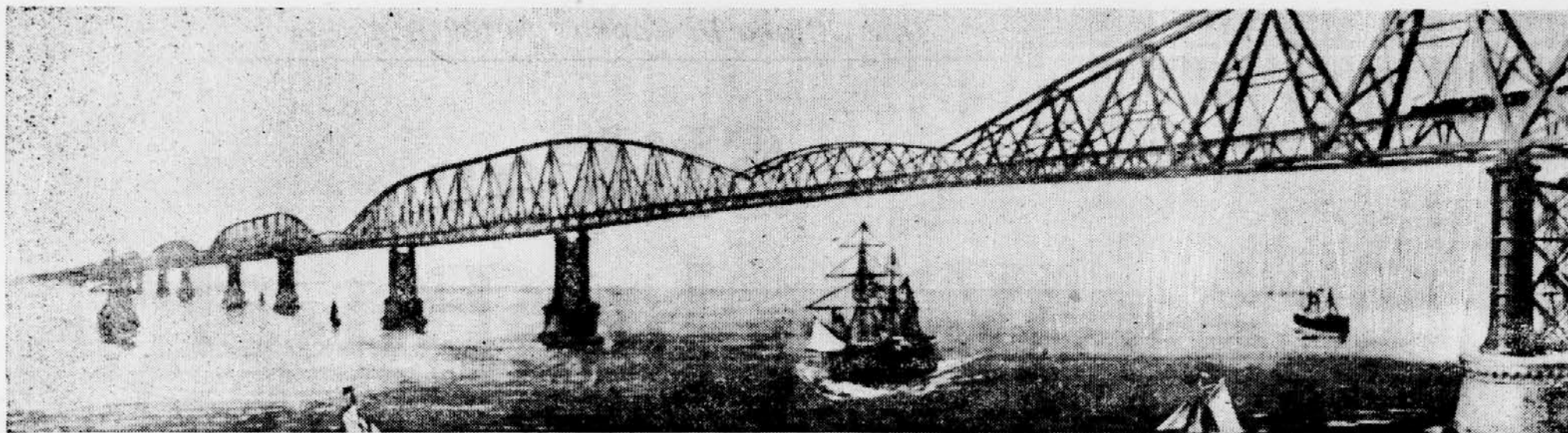
Organizatorji so že povabili Antoninija, ki je dobil zlato palmo v Cannesu za film «Pretravanje». Občinstvo pa bo videlo tudi »Nesrečo« Josepha Loseya, ki so ga v Cannesu nagradili s posebno nagrado, »Odhoda« Jerzyja Skolimowskega, ta je dobil zlatega medveda v Berlinu, in »Dva za na pote, ki ga je režiral ameriški režiser Stanley Dönen in dobil zanj zlato škjolko na festivalu v San Sebastianu. Prikazali bodo tudi «Slikarja» Sergeja Gerasimova, ki je dobil prvo nagrado na moskovskem festivalu, in «Cloveka za vse čase» Freda Zinnemana v produkciji



WILHELM BUSCH: LUNA VZHAJA (Olje na kartonu, 14 krat 14 cm)



TOM STOPPARI



1889: PREDLOG ZA MOST OD FOLKESTONA DO CAP GRIS NEZA
Po zamisli sira Johna Fowlerja, visok bi bil 60 metrov. Britanci so ga odklonili iz obrambnih razlogov...

Entente sousmarine

150 let fantastičnih in genialnih načrtov za predor pod Rokavskim prelivom

Pred sto leti, aprila 1867 leta, je skupina angležev razlagala francoskemu cesarju Napoleonu III. načrt, da bi francoske in angleške železnice povezali z dvojnimi predoroma pod Rokavskim prelivom. Tako povezava bi Britaniji vsekakor bolj koristila kot Franciji, že zaradi veliko večjega teritorija, s katerim bi se povežalo angleško železniško omrežje, a francoski vladar je bil kljub temu zelo navdušen. Dejal je, da bo po enem predoru pošiljal francoski zrak na Anglijo, v zameno za angleški zrak, ki bo prihajal na Francosko po drugem predoru. Načrti za to delo niso bili prvi, bili pa so vsekakor doslej edini, ki so jih zaradi brezhibne tehniške dokumentacije tudi uradni priznali. Dokumentacija so vključili v današnji projekt. Kot pred sto leti, tako tudi danes potrjuje takim načrtom (sem Stejnemu laško tudi sodelovanje pri gradnji letala Concordo) želja in potreba po gospodarskem sodelovanju med Anglijo in Francijo.

Načrtu nikoli niso nasprotovali zaradi morebitnega finančnega rizika, saj so bili zagovorniki projekta prepričani, da se bo predor vzdrževal sam, kritizirali in zavračali so ga iz povsem drugačnih razlogov, predlog iz leta 1867 in tudi mnogi poznejši so propadli, čes da je stalna povezava med celino in otokom resna stvarnost za obrambo Velike Britanije. Ta razlog se zmeraj tehtajo v nekaterih krogih, zanimivo pa je, da strateški pomisleki nikoli niso vzevirirali francoskih partnerjev. Francoski krogi so leta 1906 celo pristali na viadukt, ki bi ga v primeru vojne britanske ladje lahko porušile in tako preprečile dostop do predora s francoske strani. Končno so se v zadnjih letih tudi v britanskih krogih pomisleki utišali, saj bi bilo zares zelo nespametno, če bi ob današnjem načinu vojskovanja vztrajali pri takih ugovorih.

Vsekakor je pripravljenost za sodelovanje pri gradnji Rokavskega predora ena izmed najlepših priložnosti za Veliko Britanijo, da dokazuje iskrenost svojih prizadevanj za mesto v skupnem tržišču (EGS). Sama zamisel o neke vrste stalni povezavi med celino in Britanskim otokom je starejša od železnic, ki jim bo v kratkem služila. Že v času poštinih kočij so razmišljali o dveh predorih, ki bi se stekala na umetnem otoku sredi preliva, kjer bi menjavali konje. Napoleon I. se je za zamisel sicer ogrel nikoli pa ni imel dovolj časa, da bi se resno zavzel zanjo. Ob mirovnih pogajanjih v Amiesu sta se Napoleon I. in Charles Fox sporazumela, da je načrt vsekakor vreden premisleka in to je bil prvi poskus francosko-angleškega sodelovanja v tej smeri, preuranjen utrinek razsodnosti in načrtnosti v kratkem prehodu med krvavimi napoleonskimi vojnami.

Od kočij do ledenega tunela

Francoski zamisli o dveh predorih je leto dni pozneje sledil angleški načrt, ki je predvideval položene cevi na morskem dnu. Ta princip izvedbe je še danes aktualen ob sicer že sprejetem načrtu o vrtanem predoru. Nato je zadeva zaspala in šele v tridesetih letih pretekelega stoletja so Francozi znova prevzeli iniciativo, ki je bila po večini zaslug šestindvajsetletnega inženirja Thomé de Gamonda. Naslednjih štiriindeset let svojega življenja je posvetil problemu, kako bi brez ladij spravil Francoze v Anglijo in Angleže v Francijo. Leta 1834 je svoja prizadevanja začel z načrtom o potopljeni cevi, leto dni za tem se je ukvarjal z zamisljivo o obokanem viaduktu po dnu preliva. Kmalu za tem je predlagal svojevrsten transporter, ki bi hkrati prenašal štiri vlake in to višje od najvišjih valov. Pomikal naj bi se po tirih, položenih po morskem dnu, poganjala pa naj bi ga sila iz naloženih lokomotiv. Gamond je razglabljal tudi o umetni ožini, presekanji z navigacijskimi prekopki, s tem načrtom pa je začel ob odločen odpor pomorščakov. Gamondove zamisli so bile zelo izvirne, njegova raziskovanja zelo temeljita in zares postrtovalna. Bil je že precej srednjih let, ko se je potopil 30 metrov globoko na morskem dnu, da bi nabral vzorec kamena. V ta namen se je obeležil z utežmi in v usta zajel olje, ki mu je omogočalo izid, ne da bi mu pri tem vdrila morská voda v pljuča. Ko je opravil nalogo, ga je napadla jata morskih žuljev, preden je dosegel dolin, in ga hudo zdelala.

Nekateri njegovih zamisli, se nam zde danes fantastične. Toda zamisel o predoru pod Rokavskim prelivom je od nekaj izvajljiva tehnikom, ki so se temu problemu posvečali, najbolj samosvoje načrte. Morda je najbolj svojevrsten načrt, ki se opira na dejstvo, da smo danes, sprva sodobnih naprav za zmrzovanje, sposobni izdelati leden predor. Znotraj naj bi bil prevlečen z izolirno plastjo, tako da bi dosegli v samem predoru primerno temperaturo. Tak predor bi vsekakor najbolj razrešil problem strateške varnosti: trdno grajeni predor sicer lahko ena stranka preplavi, drugi pa še vedno ostaja možnost, da voda izcerpa in ga znova usposobi. Če bi pri ledenem predoru odklopili zmrzovalne naprave, kmalu ne bi bilo nobenega predora več.

De Gamond se je nato posvetil problemu vrtanega predora, medtem ko je neki drugi Francoz — Horeau projekiral potopljeno cev, Anglež James Wilson pa je predlagal cev, ki bi jo potopil in zasidral neposredno na morskem dnu. De Gamondov načrt je nastal leta 1856, potrebnih pa bi bilo 13 umetnih otokov, s pomočjo katerih bi lahko izkopal navpične jaski in šele iz njih bi vrtali predor. Niti Napoleon III. niti kraljica Viktorija načrta nista podprla.

Načrt Williama Lowa

Devet let pozneje, leta 1865, je de Gamondove načrte za vrtani predor videl angleški rudarski inženir William Low. Problem je proučeval leto dni, pregledoval je zemeljske plasti na obeh obalah preliva, najbolj pa ga je prevzela ugotovitev, da bi bil načrtovani predor le za malenkost daljši od tedaj najdaljšega rova v rudniku Walesu. (Danes je eden izmed rovov za londonsko podzemsko železnico tako dolg kot bo predor pod Rokavskim prelivom).

Low je bil Stephensonov prijatelj in se je zanimal tudi za napredek železnic. Sodeloval je pri gradnji Velike proge. Pozneje se je ukvarjal z načrtom za železniško progo med Anglijo in Indijo ter v ta namen na svoje stroške pregledal v azijskem delu Turčije terem za 360 km proge. Leta 1867. je dokončal načrt za dvojni predor pod Rokavskim prelivom. Predora naj bi potekala vzporedno, na več mestih pa bi ju povezovali prečni predori. Načrt je temeljil na izkušnjah z dvojnimi predori v rudnikih. V dvojnih predorih, ki so med seboj večkrat povezani, je možno boljše prezačevanje, delavci pa imajo ob nesrečah več možnosti za umik. Low je v svo-

jem načrtu predvideval, da bi enega izmed rovov vrtali v plasti sivga apnenca, odlično ohranjen, čeprav so ga pustili brez sieherne obloge, kar dokazuje izredno primernost apnenčeve plasti za gradnjo predora. Današnji predor se skorajda ne razlikuje od načrta, ki so ga pred sto leti predložili Napoleonu III. Novost je tretji — vodilni predor, ki bi potekal med obema glavnicama, ki bi bila v prerezu jajčaste oblike in ne več okrogla, 41,4 km od predvidenih 57,6 km bi potekalo pod morjem, razdalja med obema postajama bi znašala 79,2 km. Stroške cenjo danes na 180 milijonov funtov namesto nekdanjih 8,5 milijonov, čas, potreben za delo pa se je skrčil od devet na pet let.

Pri Moskvi odkrili ležišča zlata

Nedaleč do Moskve so geologi našli začetek meseca zlato. Zrna plemenite kovine so odkrili v pokrajini Voroneža na dveh gričih v oddaljenosti 300 km. Po mnenju znanega geologa Ivana Rožkova je to pomembno odkritje, ne ve pa se, če bo imelo pomen tudi za gospodarstvo. Kjer so zdaj našli zlato, je bilo pred milijoni let dno morja. V omenjeni pokrajini so geologi tudi prej našli zlato in sicer v okolici Jaroslavlja, Vladimirja in Tule. (TASS)

Elektronski računalnik oskrbuje slepe s prevodi

Inženirji Tehnološkega inštituta Massachusettsa (MIT) so sestavili teleprinter, ki simultano prevaja tekste iz angleškega jezika v Braillovo abecedo za slepe. Reliefeve crke tiska na trak običajnega papirja. Teleprinter z normalnim tabulatorjem prenaša direktno elektronskemu računalniku impulse, katere novi aparat prevaja v Braillovo abecedo. Reliefeve tekste piše na trak s hitrostjo do 190 besed na minuto. Doslej še niso objavili nobenih detajlov o aparatu, ki ga imenujejo »Brailler«. Prodajali pa ga bodo verjetno že to jesen. (AFP)

Avtomobili samo na vlakih

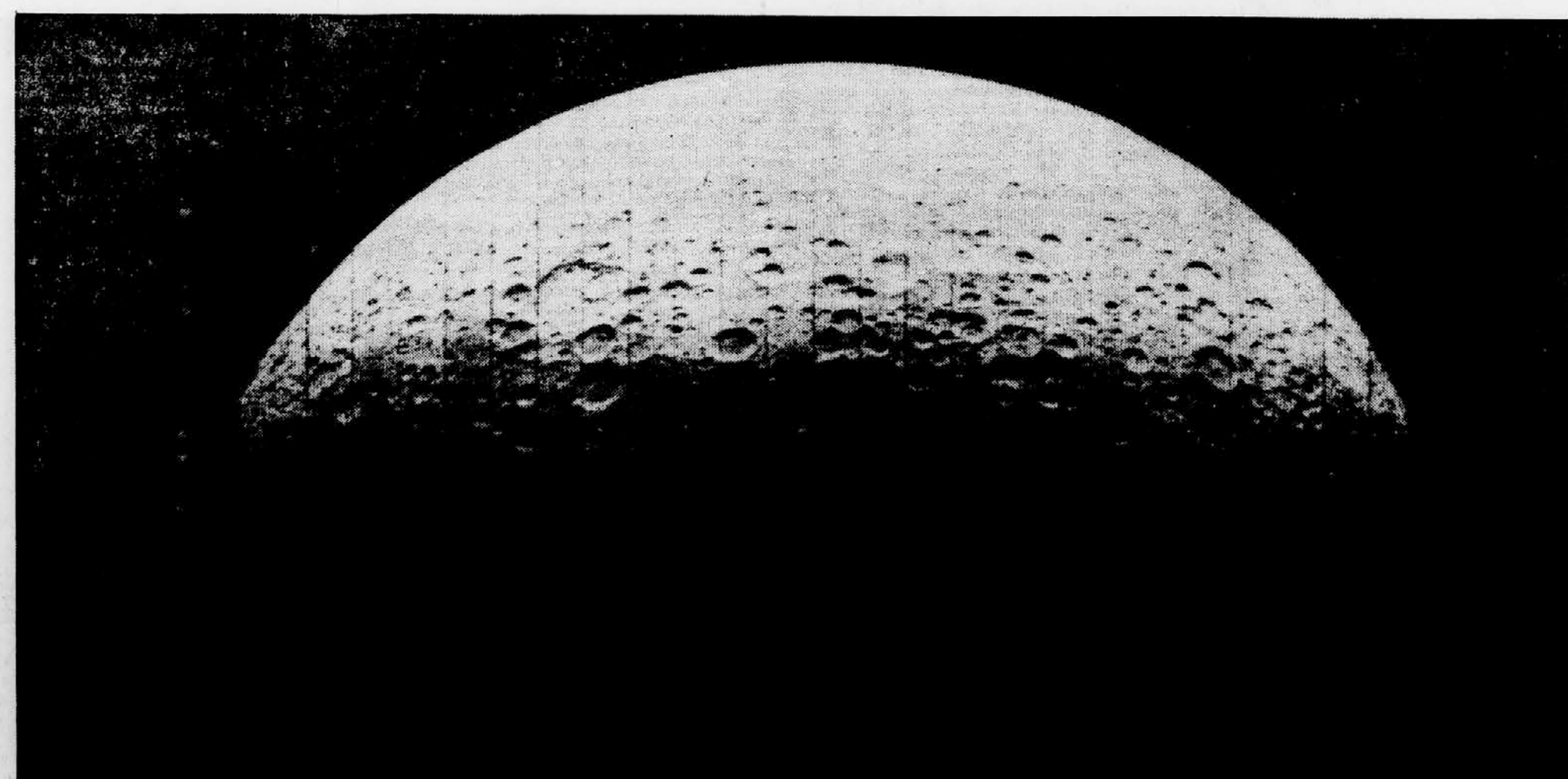
Chanel Tunnel Study Group načrtuje predor z železniškimi tirami, po katerem bi na vagonih prevzeli avtomobile. Preden so angleškimi oblastem predložili svoje načrte, so leta 1960 opravili vrsto raziskav in proučili tudi druge možne metode, med njimi tudi mostove in kombinacije mostov in predorov, vendar so te variante zavrgli. Eden izmed razlogov, da se niso odločili za cestni predor pod prelivom, je bil dvom, če bi se avtomobilistom ljubilo voziti po 36-km dolgem rovu in tak pomislek je izrazil angleško avtomobilsko društvo. Prišli so do sklepa, da je prevoz na vagonih pametnejša predvsem pa udobnejša rešitev, če upoštevamo dejstvo, da je edini smoter vožnje, doseči drugo stran predora.

Kot ob prvih zametkih načrta v zgodnjem 19. stoletju sta tudi danes vodilni zamisli o vrtanem predoru in položnih cest. Omenjena skupina upošteva obe možnosti, za polaganje cevi bi zgradili posebne ploščadi na podpornikih, ki bi se lahko premikali — hodili po morskem dnu. Površina teh ploščadi bi bila dokaj večja od podobnih ploščadi, ki jih že uporabljajo pri iskanju nafte v Severnem morju.

Postaja na angleški strani naj bi bila oddaljena od obale 30,6 km in bi bila nekeje med Ashordom in Westhangerjem, na francoski strani, pa bi zgradili postajo 7,2 km od obale med Calaisom in Sangattom. Vlaki, ki bi svoj tovor štoparoma prenesli pod Rokavskim prelivom bi si siledli v razmaku petih minut, za vožnjo bi potrebovali 45 minut, v eni uri bi prepeljali šest do sedem tisoč vozil, stroški pa bi bili za 30 odst. nižji od današnjih prevozov s trajektom. Za ostali tovor bi se stroški znižali celo za 50 odst., poleg tega pa bi uporabniki pridobili še pri zmanjšanih stroških za manipulacijo. Načrti predvidevajo prevoze brez predhodnih prijav.

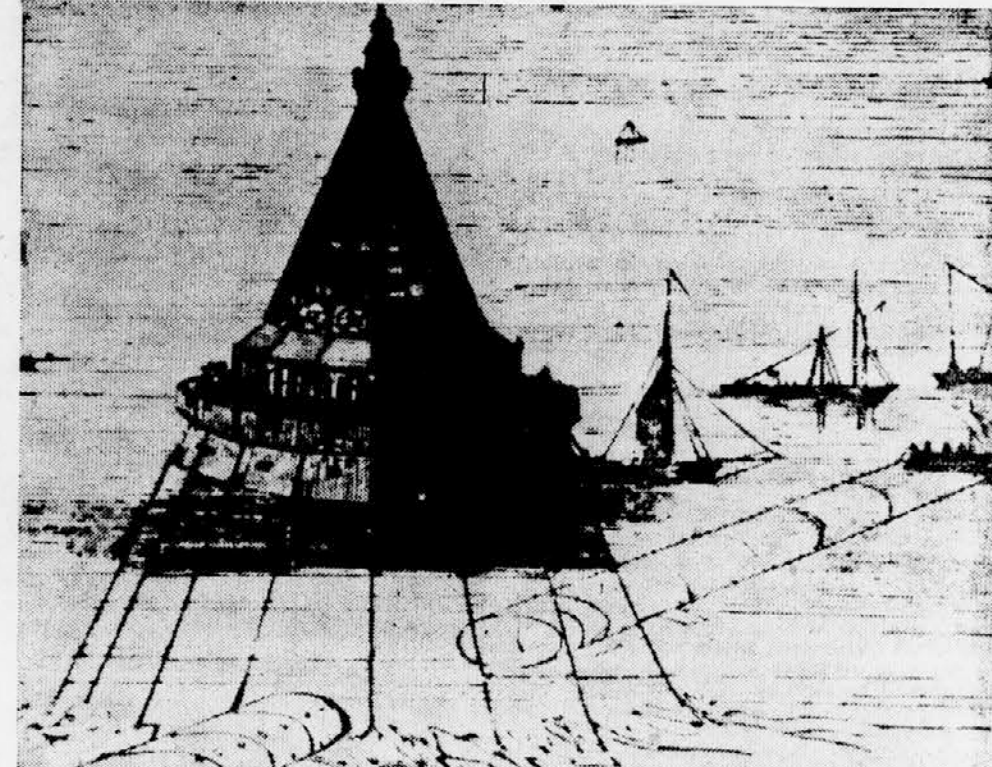
Tako se torej končuje, sto let po prvih delih za Rokavski predor tradicionalno nasprotovanje Angležev, ki ga je Churchill označil za mračnjaško. WILLIAM A. LOW.

„Lunar Orbiter 5“: nov pogled na temno stran Meseca

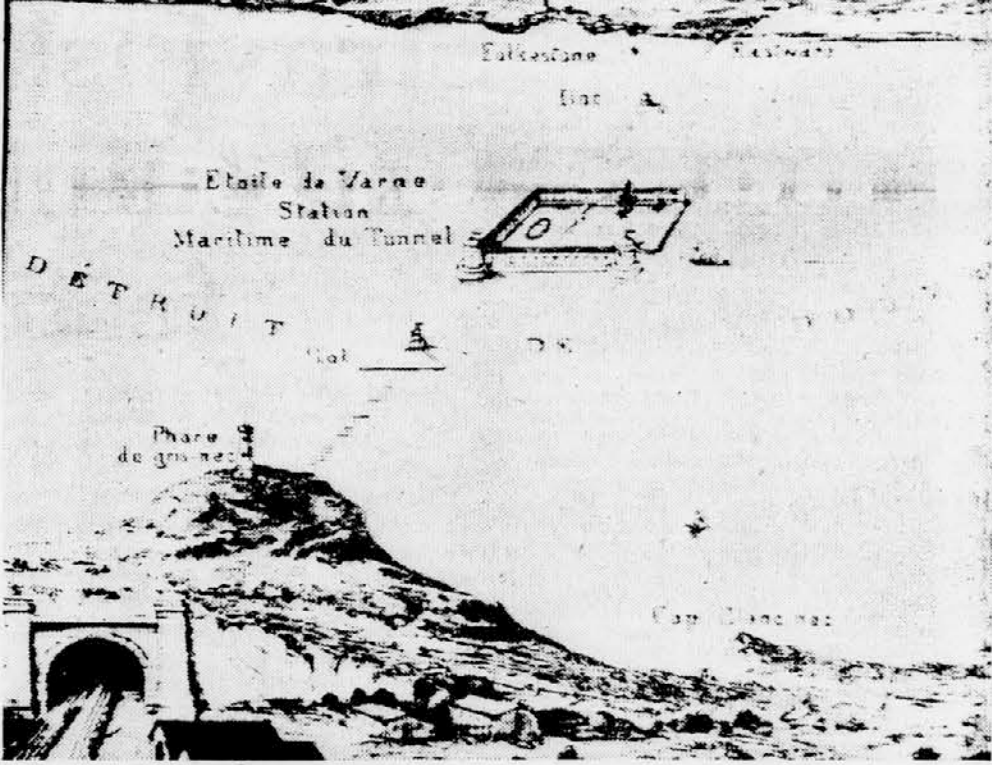


»Prve fotografije temne strani Meseca, ki jih je na veliki višini posnel Mesečev »Orbiter 5« kažejo precej razgibano in hribovito Mesečovo pokrajino,« je izjavil predsednik NASA v Pasadeni. Dodal je, da so posnetki zelo dobri. Fotografije so posnete s teleskopom na višini 2.870 kilometrov in prikazujejo del temne strani Meseca, ki meri 14 krat 20 kilometrov. Na fotografijah lahko razberemo gorske hrbte, kraterje in redke ravninske površine. Na sliki: posnetek skrite strani Meseca je posnel Lunar Orbiter osmega avgusta. Osvetljeni del predstavlja približno četrtino skrite strani. Na fotografiji lahko razločimo do 500 metrov velike oblike na površini. Sever je na desni strani.

Po več kot stoletju in pol, odkar se je ideja porodila in sto let po prvem neuspešnem poskusu izvedbe, se veličastna zamisel končno uresničuje. Leta 1955 je britanska vlada naposledje izjavila, da nima nobenih strateško - varnostnih ugovorov zoper gradnjo predora. Leta 1964 je posebna angleško - francoska komisija ugotovila, da je tehniška izvedba možna in da je zamisel stalne povezave med celino in britanskim otokom zelo pomembna za gospodarski razvoj, oktobra 1966. sta francoski in britanski zunanji ministri za promet sestavila finančni načrt. Po tem sporazumu naj bi bila izgradnja in obratovanje predora v rokah zasebne kapitala, ki bi ga nadziral poseben uradni angleško - francoski forum. Zasebne investicije bi postopno izplačali z udeležbo pri dohodku. Za izvedbo del se potegujejo tri privatne družbe, svoje predloge za financiranje celotnega projekta so morale do 15. julija letos predložiti vladi. Ponudniki so: »Hill, Samuel Group«, ki jo sestav-



1851: CEVI, FOTOPLENE NA DNO PRELIVA
Po zamisli Hectorja Horeauja bi cev zrabil skozi stolpe (na sliki), vlake pa bi naj gnala skozi predor »vztrajnost«...



1856: UMETNI OTOKI Z VRTALNIMI JASKI
Thomé de Gamond, avtor projekta, je predlagal tudi umetno morskó ožino in tovarne podmornice...

Kortizon po jugoslovanskem receptu

Beograjski kemiki, sodelavci inštituta za kemena, tehnološka in metalurška raziskovanja so letos zabeležili enega od svojih najboljših uspehov pri njihovem receptu bo farmaceutska industrija Galenika v Zornuni lahko proizvajala dragoceni hormonski preparat — kortizon.

Kaj je kortizon? V čem je uspeh domačih strokovnjakov? Kortizon je hormon iz skupine kortikosteroidov, ki zdravi naslednje žleze človeka. Kortikosteroidi imajo izredno veliko vlogo v organizmu človeka. Regulirajo namreč zelo subtilne biokemične procese. Uporabljajo se za zdravljenje (poškodbi) žlez z notranjim izločanjem, kakor tudi obolenj na koži, sluznicah ali revmatizma. Kortizon pripada skupini najdragocenejših zdravil v sodobni medicini. Nāse potrebe smo doslej krili z uvozom.

Dolgoletno delo profesorja kemije dr. Milutina Stefanovića pri raziskovanju kemijskega spajanja iz skupine steroidov je zelo pomembno. Eden od prvih uspehov iz tega dela je sinteza kortizona po jugoslovanskem receptu. V oddelku za organsko sintezo inštituta za kemijska, tehnološka in metalurška raziskovanja, da bi dobili svoj lasten recept za kortizon, je poleg profesorja Stefanovića delal tudi dr. Miroslav Gašić, kakor tudi drugi sodelavci tega oddelka. Vsa raziskovanja novega postopka je financirala farmaceutska industrija Galenika, kar je omogočilo, da so znanstveniki dosegli uspeh.

»Vsi znani postopki za pridobitev kortizona v svetu so zelo dolgi — od surovine do kortizona teče proces skozi 25 ali več kemičnih faz.« nam je rekel dr. Miroslav Gašić. »Proizvodnja kortizona po našem postopku bo tekla skozi deset učinkovitih faz. Postopek je precej enostavnejši in boljši od znanih postopkov v farmaceutski industriji v svetu.«

Kemiki raziskovalci so nas obvestili, da pri nas imamo surovine, s katerimi bi se lahko okoriščali za proizvodnjo kortizona. »Vse delo smo izvedli s skromnimi sredstvi in po konceptualni profesorja Milutina Stefanovića.« je dodal dr. Gašić. »To je prvi korak v širšem programu raziskovanja in sinteze steroidnih hormonov.« Industrija Galenika zelo dobro razume pomen tega raziskovanja in bo najbrž še nadalje podpirala delo pri sintezi steroidov hormonov. Na osnovi izjav raziskovalcev, ki ocenjujejo recept za domači kortizon kot zelo dragocen, lahko pričakujemo, da bo zemunska Galenika kmalu začela s proizvodnjem »jugo-kortizona«, ki bo cenejši od kortizona na svetovnem trgu. Prav tako lahko pričakujemo, da bo ta proizvod omogočil tej naši farmaceutski tovarni tudi tekmovanje v svetovni konkurenci — vsaj glede cen kortizona. Ta preparat je v svetu zelo iskani in to je še ena ugodna okolnost za bodočega proizvajalca »jugo-kortizona«. To sodelovanje znanstvenikov in industrije je eno od prvih primerov, ki je pokazalo, da moreno gospodarstvo in znanstvena institucije s skupnimi silami doseči pomembne uspehe. Kakšno samo še, da bo Galenika pričela s proizvodnjo. DR. BOGDAN SEKLER

Štef na seminarju

Za pasje dni lažje reči

Politična ekonomija — po domače

Dopust sredi poletne vročine je že sam na sebi pasji, če mora človek ostati doma.

Zato sem zadnjič našel vabilo za seminar politične ekonomije. To bo nekaj zame, sem si mislil, saj je ekonomija predmet, ki ga mnogi čez vse leto jemljejo tako lahkotno.

Vpisal sem se in prišel na prvo predavanje. Predavatelj pa je bil posebne vrste ptič, ki ni samo predaval, ampak je tudi takoj začel s spravevanjem.

Tri kategorije

Predavatelj je torej takoj prvo uro začel s spravevanjem. »No,« je rekel, »v gospodarstvu človeške družbe imamo tri pomembne sestavine. Katera bi bila ena od njih, tovariš Korenček?«

»Prvi je proizvajalec,« se je oglasil Korenček, najbrž iz sindikata, ker če bi bil zaposlen v upravi podjetja, ne bi mogel imeti tako demokratičnih idej.

»Torej proizvajalec,« je zadovoljno pokrimal predavatelj. »Kakšne družbene oznake pa je imel proizvajalec skozi novejšo družbeno zgodovino?«

Korenček je bil dobro podkovan iz zgodovine in je takoj odgovoril: »Ko sem bil še majhen, je bil tudi moj oče proizvajalec, ki je najraje delal o sebi. Jaz sem tisti no-rec, ki dela, drugi se mi pa smeji. Toda to je praven odgovor. Proizvajalec so rekli proletarec, ki ne more nič zgraditi, ker tako nič nima. Šele danes mu lahko rečemo proizvajalec, ker ima vse in lahko tudi mimogrede s slabo ekonomijo vse izgubi.«

Predavatelj očitno ni bil preveč zadovoljen. Sicer pa se je kot je bilo videti, bolj zanimal za ekonomske mehanizme, kot za proizvajalce, s čimer je dokazal svojo moderno usmerjenost. »Tovariš Svirgalič,« je politični slušatelj, »katera bi bila druga pomembna sestavina družbene ekonomije?«

»Blago,« je rekel Svirgalič, kot bi izstrelili. »Imamo pa tudi neblagovne usluge, rečimo proizvajalce, ki proizvajajo formulacije, statistike, davčne pole, evidence in poročila, nadalje proizvajalce, ki preprodajajo vstopnice, avtomobile in razno blago, odirajo podnajemnike, slogajo na črno kavo, pišejo ne-pismene referate in proizvajajo razne ne-blagovne ideje.«

Zakon povpraševanja...

Potem je predavatelj na kratko pojasnil vlogo denarja kot menjalnega sredstva in kot mere vrednosti za blago in presel na zakon ponudbe in povpraševanja. Zelo izvirno je dokazal, da cene padajo, kadar je blaga veliko in je povpraševanje malo, in da cene blaga rastejo, kadar je blaga malo, povpraševanje pa veliko. Moram reči, da to človek zelo redkoliš. Vendar pa je predavatelj vključil v seminar zelo posrečene prak-

tične primere. Tako nas je odpeljal na poučno ekskurzijo, da bi nam v praksi pokazal, kaj je povpraševanje.

Ustavili smo se pod nekim oknom in poslušali.

»Micka!« je nekdo vpil na ves glas. »Slišiš, Micka, kje je sploh kakšna moja srajca! A si že spet tisto popelino, belo, prekrojila sebi za bluzo? In kje je bila s trdim ovratnikom, menda je ni spet mulc oblekel za ples?«

Tako je šlo dolgo sem in tja. Predavatelj nas je poučil, da je razvoj povpraševanja zelo dolg in da nastopijo mnogi subtilni elementi, preden se takle državljan spremeni v povpraševalca. »Ne bomo čakali na to končno fazo,« je rekel, »pogrdimo kar dalje in si oglejmo, kako nastane ponudba.«

... in ponudbe

Naša ekskurzija se je napolnila v podjetje za proizvodnjo srajc. Tukaj smo si ogledali serijski trak za proizvodnjo srajc, pri čemer nas je predavatelj poučil, kako je nastala manufaktura in kako so prejšnje ročno delo zamenjali stroji, kako manufaktura še ni poznala upravnih pisarn z enim uradnikom na vsakega proizvajalca in kako zdaj vse to z nastankom modernih strojev čedalje bolj poznamo. Nekaj čelavka na koncu serijskega traku nam je povedala, da polka neštetih srajc, ne vem več koliko, vsekakor nekaj sto in da ves dan dela, da si lahko potem v trgovini kupi eno srajco. Mislim, da dobi za komad 30 dinarjev.

»To seveda ne pomeni,« je razlagal predavatelj, »da bi zdaj srajca stala tristo ali petsto dinarjev, ker je toliko in toliko delavk vložilo vanjo toliko in toliko svojega dela. Semkaj moramo pristeti vse stroške, ki jih ima podjetje pri izdelavi ene srjace: stroje, amortizacijo, pogonsko gorivo, vso obratno in upravno režijo, davke in tako dalje. Tako nastane proizvodna cena blaga.«

Kako je s proizvodno in prodajno ceno smo se prepričali na seji upravnega odbora, kjer je komercialist pravkar z zakrbljenim obrazom poročal: »Skladišče je do vrha polno. Pri sezonskih artiklih smo se verjetno nekoliko prenačili, zato imamo zdaj pretirane zaloge, ki žrejo naša obratna sredstva. Moje mnenje je, da damo grosist 600 din popusta pri komadu. Tako dobimo se zmerom 2500 din za komad in imamo še zmerom 500 din čistega pri komadu.«

Kar srce nam je zatrepalo. Ponudba je torej velika in po ekonomskem zakonu bo zdaj gotovo prišlo do nižjih cen. Toda predavatelj nas je poučil, da se nismo proučili vseh zakonitosti ponudbe in povpraševanja. »Kaj gre za denar,« je rekel. »Zdaj se bosta ponudba in povpraševanje srečala na trzišču, ali konkretno v trgovini. Preden si to razburljivo srečanje ogledamo, imate pol ure odmora. Pokadite cigareto in vzemite kakšno tableto za umirjenje živcev, kajti naš naslednji del ekskurzije bo zelo razburljivo.«

Srečanja in denar

Moram reči, da je predavatelj srečanje ponudbe in povpraševanja nekoliko posrečeno postavil. Ni šlo tako preprosto, kakaj proučiti je bilo treba vrsto srečanj in priprav na srečanja. Prvo pripravo smo si ogledali pri komercialistu grosistične trgovine. Pravkar je telefoniral v podjetje, iz katerega smo prišli: »Halo, ja!« je vpil. »Halo, komercialiste, si ti, bogati! Torej dobiš sem ponudbo, da nam date komad srjace po 250 din. Ti, to bi sjo, skladišče imamo polno. Samo, dajte nam 800 din popusta, drugače ne moremo. Po 2200 ti vzamem pol tvoje zaloge, če hočeš... Ja, saj veš kako je! Vse polno, povpraševanje stagnira. Drugače ne moremo, res ne... Saj veš, davki, občina, naš zasluzek in riziko... Kakor hočete, sporoči čimprej!«

Potem smo praktični del seminarja nadaljevali pri naslednjem telefonskem pogovoru. Komercialist grosistične trgovine je telefoniral kolegcu iz detajlistične trgovine. »Halo!« je vpil. »Halo, si ti komercialista, bogati...? Ti, imam dober kšeft zate. Tiste srjace ja! Zdaj si jih od nas dobiš po 4 jur-je komad. Ti, imamo ponudbo za znižanje. Ja! Dobimo jih ceneje, dam ti 300 din popusta zak omad. Ne več 4000 tisoč, dobiš jih po 3700! Ja... saj veš, sezona! Ne bodi sleva, vzemi pet tisoč komadov, kaj boš s tremi. Se ti bo splačalo!«

Tukaj smo hkrati zvedeli, da je detajlist prodajal srjaco po 5 jurjev. Toda od štirikile se nam je začelo že vrteči, da to smo si čimprej zeleli, da pridemo pri ponudbi do dna. Predavatelj nas je končno odpeljal v trgovino detajlističnega podjetja. »Dober dan!« je pozdravil, potem pa se je obrnil k nam: »Torej, kot vidite, zaenkrat pripada pozdravljanje povpraševalcu. Tukaj pa odzdravljajo, če so ravno dobre volje.« Začeli smo se ogledovati po srjajah, po tistih, ki smo jih videli v podjetju. Spet nismo nič razumeli. Na skladovniki spet je s črno barvo pisalo: 5800 din, z rdečo pa je bilo vse skupaj prečrtano in zapisano: Znižanje 5000 din.

Prodajalec je predavatelju že pojasnjeval: »Nimamo! Še nič posebnega! Pridite drugi teden. Nimamo, pa dobimo! Pridite drugi teden naokoli.«

Ker pa je predavatelj hotel nazorno pokazati, kako se povpraševanje sreča s ponudbo, je sprebral Korenček. »Videli smo, da je zalag veliko, ponudba je torej narasla... cene pa so ostale iste.« »Padle so, saj si videl,« je nekdo rekel. »Detajlist je z rdečo črto prečrtal visoko ceno...« »... ki je nikoli ni bilo,« je spet pripomnil tretji. »... kar pomeni,« je menil četrti, »da pri nas postavimo abstraktne cene in jih potim abstraktno prečrtamo. Prosim, tovariš predavatelj, pojasnite nam, kako torej deluje zakon ponudbe in povpraševanja?«

Predavatelj je bil v škripčih. Menil je, da moramo takoj v predavalnico, da bo vso stvar proučil, da bo prebral skladišnico ekonomske literature in nam potem dal odgovor. Tako smo se torej vrnili v predavalnico in potem čakali, dokler ni minila ura, dve, tri, šele popoldne se je predavatelj ves utrujen prikazal. »Zaj,« je rekel, »proučil sem vso politično ekonomijo, preletel vse knjige in zapiske, ampak odgovora vam ne bi mogel dati. Potolažite se s tem, da s takšno ponudbo ne bi prišel na konec niti sam Karl Mrx.«

Nekoliko čudno pojasnilo

Tam, kjer znanost ne pride stvarem do dna, lahko pomaga praksa. Tako se je nemudoma dvignil seminarist Strigalica, ki je v tem času, dokler smo čakali predavatelja, skočil v mesto in je zdaj nenadoma vedel za razrešitev vsega vprašanja. »Jaz lahko pojasnim,« je rekel. »Pravkar sem bil v mestu, kjer sem srečal v bifeju tovariša iz sindikata, iz našega podjetja. Vpisal sem se za novo srajco na naš seznam. Srajco dobim za 2300 dinarjev!«

»In kaj to dokazuje?« se je namrdnil predavatelj.

»To dokazuje, da ste vi po zakonu povpraševanja in ponudbe kupili srjaco za 5 jurjev, jaz jo bom pa dobil pri našem sindikatu za polovico ceneje.«

»To teoretično nič ne dokazuje,« je rekel predavatelj.

»Teoretično sicer nič,« je rekel Strigalica dvoumno, »pač pa praktično. Praktično se namreč dokazuje, da pri takšni ponudbi in povpraševanju trgovine sploh ni treba!«

Potem so se začeli oglašati seminaristi in dokazovati, da jim je zdaj jasno, da takšne trgovine, kot jo imamo, sploh ne potrebujemo, da to sploh ni trgovina, ampak davčni, uradniški aparat, ki nima nobenega posluha za povpraševanje, nobenega pozitivnega vpliva na proizvodnjo, da je to kratkoročno ouderški aparat za akumulacijo. Sredi živahne debate se je oglasil seminarist Škrceļ. Ponizno je vstal in zaprosil: »Tovariši, jaz sem poslovodja,« je zajavkal. »Kaj pa morem? Saj v trgovini nimam nobene besede. Blago mi dostavijo iz direkcije, ceno postavijo v komerciali. Dostavilo blago, kakršno hočejo. Uslužbenec mi pošljejo z direktije, kakršne hočejo. Promet in plače nam določijo, kakršne hočejo... Kaj naj naredim, da bi spet postal trgovec?«

Predavatelj mu je hotel nekaj pojasniti, toda nismo mu pustili do besede. Tudi meni je vsa njegova teorija že presedala, zato sem se oglasil in rekel: »Tovariši poslovodja! Stvar je tako mistična v naši grosistični trgovini, da vam preostane edino to, da se z molitvijo obrnete na svojega zaščitnika, antičnega boga Merkurja, ki je bil pokrovitelj trgovcev in tatov. Zaradi kesanja vsekakor molite na njegov trgovski oddelek, na onega drugega jih pri nas že tako preveč molji.«

»Ampak to je misticizem!« se je branil poslovodja Škrceļ. »Prišel sem na seminar, da bi našel odgovor v politični ekonomiji!«

»Ne boste ga našli,« sem rekel in prepl predavatelja, ki je hotel spet nekaj teorizirati. »Prišel sem na seminar, da nekoliko osvežim svoje znanje. Saj zdaj mi je žal. Kolikor jaz poznam politično ekonomijo, je Karl Marks res iztrpno obdelal kategorijo profita in ekstra profita. Kaj več ni mi mogel narediti.«

»A res ne?« je ječjal Škrceļ. »Kako da pi mogel?«

»Preprosto zato,« sem rekel odločno, »ker sploh ni mogel predvideti, da bomo kdaj imeli socialistično grosistično trgovino in kategorijo super ekstra profita.«

Tako se je naš seminar super hitro razšel. Zdaj spet v samotni razmislim, kako je mogoče, da nekateri se zmerom v superlativnih govorijo o naši trgovini, ki je že zdavnaj postala super urad za davčne uradnike.



Trnek Ekonomizmi Ekonomija ustvarja svoje zakone podobno kot matični uradi. Ljubezem je skrajja velika, namen dober, toda življenje prinaša krize in ločitve. Zakona ponudbe res ne obvladamo, je optimistično razlagal grosist detajlistu, zato pa neomejeno obvladamo potrošniške mimo vseh zakonitosti. Vsak ekonom se pri nas že porajta za ekonomista, zakaj se še jaz ne bi - je razmišljala gospodinja in kupila ekonomilonec. Zmotno je, če ljudje mislijo, da je med grosistom in detajlistom kakšen razloček: oba nam- reč najraje na en gross služita na račun majhnih detajlov. Kot grosist je s telefonskim pogovorom zaslužil jurja pri komadu blaga, pa še pravijo, da telefonski pogovori niso proizvodnja, ampak režija. Knjiga ni nič drugega kot navadno potrošno blago - je lahkega srca izjavil, ker si s to potrošnijo nikoli ni delal stroškov. To je pa res poštena reklamn- na parola, da je »v tem milu nekaj več,« je pomislil potrošnik, ko si ga je ogledal in ugotovil, da je v njem več dobičkov in davkov kot loja.

DRŽAVNA ZALOŽBA SLOVENIJE je izdala publikacijo, kakršne doslej še nismo imeli: naše gore. V knjigi velikega formata (30 x 24,5 cm) je zbranih nad 130 umetniških fotografij z najznačilnejšimi motivi in planskimi pejzaži iz Slovenije, Hrvaške, Bosne in Hercegovine, Srbije, Črne gore in Makedonije. V zajeti, grafično vzorno opremljeni in vsebinsko bogati fotomonografiji je tudi sedem zemljepisnih kart; na njih so označeni gorski vzponi od Triglava do Prokletij. V tekstovnem delu so še posebej opisane številne planske poti iz posameznih jugoslovanskih turističnih središč.

NAŠE GORE je knjiga umetniških fotografij, ki s svojo lepoto prevzamejo ljubitelje narave; je primerno darilo za vsakogar, posebno za izseljence in tuje turiste, ki obiskujejo Jugoslavijo, hkrati pa ima svojo uporabno vrednost tudi za domače planince in priložnostne izletnike. Izšla je kot skupna izdaja zagrebške založbe MLADOST in DRŽAVNE ZALOŽBE SLOVENIJE. NAŠE GORE dobite v vseh knjigarnah. Založba vam pošlje razkošno knjigo tudi na dom, če izpolnite priloženo naročilnico in jo pošljete v ovojnici na naslov: DRŽAVNA ZALOŽBA SLOVENIJE, Ljubljana, Mestni trg 26. Naročniki imajo ugodnost obročnega plačila!

NAROČILNICA Obvezno naročam knjigo NAŠE GORE. Naziv naročnika: Ime in priimek: Kraj: Ulica: Vezava: celo platno Ndin 120. Naročnino bom plačal: v enem znesku v 10 mesečnih obrokih. Knjigo pošljite na naslov: stalnega bivališča na kraj zaposlilve (Neustrezno, prosim, prečrtajte!) Kraj in datum Podpis:

Vsak teden iz vseh krajev odgovarjajo. STEFKA BIBIANKO IZ KLJUCAROVCEV: Reje bi jaz tebe vprašala, kaj naj naredim, da bi se znebila obiskov sorodnikov in znanovc, ki zdaj v počitnicah rinejo iz mesta in iz tujine k meni na deželo? S. L. IZ MARIBORA: Sporoči mi, da nimaš dedišča za svojih 10 milijonov. Saj mi ni treba praviti, da si jih v podjetju poneveril. JOŽE KOROSEK IZ BREZJA PRI POLJCANAH: Če bi pisal stricu, da mu je umrla tista bogata teta brez otrok, bi zagotovo prišel. ANICA HORVAT IZ JAKOBSKEGA DOLA: Pošlji mi sliko svoje mlade, nezveste žene, pa ga ne bo treba nič vabiti - kot blisk bo pri tebi. J. M. IZ MARIBORA: Vem, da imaš v tujini dva strica, bogatega in siromašnega. Če bi vsako leto oba povabili, bi bil nečak - poštenjak, ker pa vabiš samo bogatega, si lahko samo nečak-materialist. MARIJA FAJTLER IZ MARIBORA: PIM stricu, da prideš s svojo družino k njemu na štirinajstinski dopust. Takšni katastrofi se bo gotovo izognil in prej kot v enem tednu bo pri tebi. MARIJA MENARIČ IZ LOVRENCA NA DRAVSKEM POLJU: Tvoj stric najbrž čaka na tvoje garanta po pismo, da ga ne boš izkoristil. Naše zadnje vprašanje se je glasilo: V tujini imam bogatega strica, ki ga zdaj vsako leto vabim, da bi prišel na obisk, vendar ne pride. Kaj naj bi mu sporočil, da bi moža le zvalil na obisk? ... in nanj smo dobili odgovore: STEFKA GAJSEK IZ MARIBORA: Zakaj pa toliko vabiš strica? Ali bi rad od njega kaj dobil, ali bi ga rad pogostil? Za prvo se kar obrni pod nošom, drugo boš pa še lahko uredil. ROMAN KLANČNIK IZ TEKAČEVEGA PRI ROG. SLATINI: Kaj, ali si res pozabil svojemu stricu napisati, da imaš lesno polno dvorišče piščancev? FRANČ DOBERSEK IZ KOBILJA PRI LOCAR: Naprosi koga, da si postal tvojemu stricu telegram, da si umrl in zapustil veliko dediščino - bo takoj tu! OVETKA SIMONIČ IZ MARIBORA: Sporoči mi vendar, da je že zdavnaj v veljavi amnestija! Prav kmalu se bosta lahko kot enakovredna obela.

Vprašanje za prihodnjo soboto: Moja žena ima v kratkem rojstni dan. Ker sva že leto dni poročena, bi jo rad razveselil s kakšnim darilom. Svetujte, kakšno darilo bi ji kupil?

Dary zeme ceske

Predvsem pa nobene panike!

Na popotovanju križkraž po česki deželici smo se prepračili, da dobičina Švejk še živi

Ko sem se pred tedni vrnil s povsem kratkega izleta na Češko, so me prijatelji...

Pravzaprav — tisti obmejni strážnik je bil res malo podoben Švejkju in tisti redar...

In še na to sem pomislil, ali je kaj slabega v tem, če zastopnika določene države...

Kako se reče Jadran po Češko?

Ko smo se pripeljali med Linzom in Budjejevicami na sredjo pot, je nenadoma...

»Dober dan!«
On pa nama po češko:

»Jadransko Pokrajina je v znak, odkoder so prihajale kupljive, in naredil z roko znak, da tam ni nas tega ni.«

Dli nama je silno všeč, zato sva mu pomembno odprto steklenico istrske črnine.

Pravzaprav je le res, da takle mejni strážnik ne more biti v službi pijani svetnik, saj v pasuki ali brzostrski domače izdelave...

Naj bo meja še tako bodeča, če so ljudje dobri in dobronamerni, se še tako strogi, zila, reflektor in birokracija spramenita v pravi božji blagoslov.

češko mestece in si tam izposim madžarski vizum.

Cesta od mej v notranjost česke dežele je bila vijugava tako zelo, da bi bil svinjski rep v primerjavi z njo pravo pravcato ravnilo.

Kjer je svinjski rep ravnilo...

Spet se je natakaro lepo nasmehnil. Njegov izraz oči je bil tako blag, da je bil v primerjavi z njim celo Švejkov pogled čista nitca.

Odšli smo na cesto. Natakaro je prišel za nami, a nas ni klical nazaj, sklonil se mi je k ušesu in dejal:

»Prav imate, panov! tam zadaj za stolpom, v prvi osteriji, imajo najboljšo pivo. Pravo plzensko!«

Odkorakali smo tja in se znašli v prostoru, ki je bil zelo, zelo čuden. Dolg kakor lara kača in ozek kakor rezilo bajoneta.

Potem smo videli, da imajo v tej deželi, ki ljudi red, tudi zelo velik red pri razdeljevanju piva.

Medtem smo pojedli dva koska imenitnega črnega kruha, ki smo si ga kar tako samopostrežno prisvojili.

Ko smo že obupali, smo določili Miho, da je najbolj prikupno natakarko prestrežje. Pokleknil je z obema kolonom pred njim in jo prosil, naj prinese pivo.

Kje je turistični minister?

Podobna zgodba s pivom, le z malo bolj žalostnim koncem, se nam je pripetila kasneje v Pragi.

Zato smo zunaj pod rdečimi dežniki pristo zadihali in sedli za mizo ter poklicali natakarko. Hoteli smo pivo.

Pa je le pokimal, da razume. Odšel je in nam prišel povedat, da naj pojedimo notri, kjer bomo dobili pivo.

Opravčili smo se, ker gostinstvo in turizem razumemo drugače, kakor se v danih razmerah spodobi.

Kdo jim zna brati iz oči?

Ko smo prišli iz Budjejevic v Prago, smo se ustavili najprej na črpački in vprašali, kje je ta in ta hotel.

Kasneje smo poizvedovali, zakaj in čemu tako. Od enih smo zvedeli, da je to hotel, v katerega se vedno zatekajo organizirane ruske turistične skupine.

Kar se pa teh ljubiteljev tiče, jih je zvečer v lokalih kar precej. Človeka razveseli amatersko vzdusje in posebej v »Jaitie«, kjer te ne spustijo noter brez kravate.

Pozno ponoči smo zasedali za točilno mizo lokalca, ki se je imenoval »Telefonbar«.

U Kalicha NA BOJIŠTI 12, PRAHA 2, TELEFON 2360 17. II. CENOVNA SKUPINA. Studené předkrmy: 100g. Šunka s okurkou a máslem 11.40 150g. Tatarský biftek 13.70...

Izlet tedna

Včasih karavla, danes gostilna

Turistični napotki



Lepeote istrske obale se vedno bolj potapljajo v hudaourniko počitniških naselij. Vedno težje je najti dobro plažo in skrito ter mirno zatočišče za divje taborjenje ali kaj podobnega.

Če se peljete iz Novigrada proti Poreču, prečite prav kmalu ustje reke Mirne, kjer je majhen zaselek imenovan Antenal.

Most čez ustje Mirne je čisto svojevrsen. Dvigniti je in podobne tistim, kakršne imajo na Nizozemskem ali kakršne je slikal Van Gogh v porečju Rhone.

Peljemo se naprej, mimo konca zaliva Tarska vala, kjer je precej živih tabornikov. Navzgor v slikovito staro mestece Tar in potem na desno proti majhnemu naselju Vabriga.

Do Vabriga je cesta asfaltirana, potem pa do morske obale makadamska, a kar lepa. Pri kampu je cesta uradno zaključila. O tem kampu vam ne bi mogel dati podrobnejših izjav.

Cestica, ki vodi naprej proti Lanterni, je ozka, a še kar dobra. To je precej izboljšani kolovoz, ki so ga tod granarji »prevzgojili« pred dobro četrtino stoletja.

Ob morju se vije pot kakih pet kilometrov od vasi Vabriga do »Lanterne«. Čeprav je cesta ozka, je dovolj priljubljena za srečanja, saj so ob cestici mali travniki.

klata na ples kar po telefonu. Na točilni mizi k sreči ni bilo telefona. Toda dekleta so le prišla zraven in se zanimala za narodnost.

Ko so se nočne ure obrnile na jutro, so nam podizvale Govorile so skoraj tako angleško kakor Angleži, mi pa smo se izgovarjali, da na Irskem zadnji čas bolj slobodno živijo.

»No fantje, gremo ali ne gremo?«
Kakor da bi jastreb padel med preplašeno gručo kokoši, so se razletele. Ena nam je utegnila pokazati jezik, druga pa je dejala skoraj po naše, v slabši cirilici, da nas imajo dovolj že z Jadrana.

»Saj je bolje tako,« je dejal Miha, »saj bi se ti lahko zgodilo še kaj takega, da bi se z opečenim hrbtom plazil domov, če bi te kakva gospodinja zjutraj ponevedoma polila z vročo kavo.«

Muhe so čisto prevzgojene

Drugi večer smo zavili h Kelihu. To je tista slavna gostilna, v kateri se vedno visi slika presvetlega cesarja in kralja gospoda Franza Josefa I. Lepo je umit, ker nova oblast bolj skrbi za umazanost ali pa so muhe izumrle, oziroma so tako prevzgojene, da se ne podelajo več na slike državnih voditeljev, domačih in tujih, sedanjih in bivših.

To je prečudovita gostilna, na katere stena je Švejk živ. Tu je povzdignjen do kulta. Kakor v Lurdu prodajajo mamico božjo iz vsakršnega materiala.

Natakaro se je sklonil do mize. Z enim zamahom je pometel po prtu in dejal: »Gospodje bodo pa kar kelihovski golaši. To je Švejk vedno jedel in je bil vedno zadovoljen.«

Prikimali smo, čeprav smo hoteli kaj bolj ekstra. Pivo je nosil drugi natakaro in je skrbel, da kozarec ni bil nikoli prazen. Brez besed je prinesel drugega ter na košček papirja delal črtice.

Na koncu koncev se je vse lepo končalo. Ko smo se naslednji dan peljali domov, smo vsakih pet kilometrov ustavili avto in se razgledali po naravi. Če bi nam sledila poljeja, bi nas gotovo imeli na sumu, da iščemo kako večjo tajnost.

»Dobro pivo, deček hezke to jsou dary země české!«
Edina beseda, ki utegne biti tu ne povsem razumljiva, je »hezke«. To pomeni, da gre za dekleta, ki so lepa, luštna, brhka, zauberana in sploh na vse načine simpatična.

Janez Zrnec

Pot do doma

Napotil sem se proti avtobusni postaji.

Pod Konzorcijem se je prerivala množica ljudi, šolarji z aktovkami, gospodinjice z mrežami, poslovni gospodje (ki se voziijo z avtobusom) prav tako z aktovkami in dojenčki z dudkami.

Množica se je vse bolj vznemirjala, najbrž se jih tepe več, pa jih ne morejo tako hitro ukrotiti. Le kje so mladeniči, da bi napravili red!

Napenjal sem ušesa in ujel pogovor starejšega zakonskega para.

Nič čudnega, ko je za službe tako hudo in razen tega živijo ljudje še tako brezbožno,« je govorila soproga ona, mlakha pa, da je skočil zaradi nesrečne ljubezni.

»Mhm,« se je zbudil iz razmišljanja soproga, »da bi jaz zaradi babe...«

»Molči, dedec,« ga je ostro prekinila soproga in zagrenjeni soproga se je spet pogreznil v razmišljujoč molk.

Tako je torej s to stvarjo, za samomor gre, sem bil poučen.

Od Name sem opazil prihajati znanca: »Ej, ti, kaj pa je?« ni mogel ukrotiti radovednosti.

Razložil sem mu, da je nekdo skočil s strehe zaradi nesrečne ljubezni. »In zaradi n e ženske,« se je začudil, »potem ni poznal rezultatov zadnjega

šetja, da pride na deset moških enajst žensk. Res škoda.«

Is množice je bilo slišati razburjeno kričanje: »Kaj ga še ni? Le kje se obira?« Sklepal sem, da se to nanaša na rešilnega, ki naj bi še živega samomorilca odpeljal v bolnico. No, nazadnje je ni bilo tako hudo, če se je nesrečnik odločil za skok z nižjega nadstropja.

»Madona, bo hec,« se je oglašil znavec, »kaj, če nima pri sebi 500 dinarjev, da bo plačal za pregled.«

Plaho sem vprašal starejšega možakarja, ki se je pretil iz množice, če so morda že ugotovili, kdo je nesrečnik.

»Kaj, se je začudil, »kdo je nesrečnik?« Nesrečniki smo vsi, ki čakamo na avtobus!

Nazadnje je le priškrpala doli od Name. Vzmeti sploh niso prišle do vplave, plazil se je kot ranjen zmaj z ljudjanskega grba. Zelena pošast se je ustavila ob pločniku in izbijvala nekaj posvajanih, ljudem podobnih prikazni.

Cakajoči na postaji so zagrnali krik kot zatulijo ljudokrič in pogledu na tolstega ujetnika in naskočili zadnja vrata, ki se na veselje notri trepeti in na jevo zunaj čakajočih niso odprla. Verjetno je imel naš nesmrtni pevec pred očmi ta prizor, ko je zapisal: »Devetkrat večja množica jih obsuje...«

V naslednjem voziču je bilo po ocmi sprevodnika prostora še za kakih deset glav. Najbrž je bil sprevodnik pou-

čen, da je sauna zdravju koristna, saj je ukazal, naj vsa okna zaprejo. »Pomaknite se proti sredini, kdo se nima vovnega tiska,« je bilo čuti njegov uradni glas, poleg tega pa še veliko neuradnih, izvirajočih iz gmote človeških teles: »Saj bom crknil od vročine! Smrdi kot v svinjaku! Kaj me pa štate! Stojite mi na popku!« itd. ter še mnogo takih, ki jih roto papir ne bi prebavil.

Neki starček, ki je že tri postaje zaman skušal izstopiti, je nazadnje prišel na svoj račun. Ker je prepočas izstopal, je telebnil na tla, a bil je zunan, O, blagor mu!

Res, vročina je bila neznošna in ne moljto se zdravniki, ki ljudem s slabim srcom odsotujejo parne kopeli. Skozi meglico izparin človeških teles je prihajalo do mene slabotni sprevodnikov glas: »Pomikajte se proti sredini, kdo še nima...«

In padel sem kot mrtvo truplo pade. Okrog in okrog je bila tema, v katero so prodirali glasovi nekje od daleč. Previdno sem odprl levo oko in iz zabje perspektive usrl nekaj sočutnih obrazov, ki so se sklanjali nadme, nadelež proč zeleno, zeleno travo domačije.

Komentarji so se tokrat tika! mene.



Kurt Kusenber:

V napačnem vlak

Zakonca Tiegel, oba stara že sedemdeset let, sta čakala na smrt. Gospa Tiegel je odkrila grenkoslado občutje slovesa od sveta in zmeraj mislila le na svoj konec...

Kurt Kusenber, rojen leta 1904 na Švedskem, po izobrazbi umetnostni zgodovinar, živi danes v Zahodni Nemčiji kot svobodni književnik. Studiral je v Nemčiji, mnogo potoval po Italiji, Angliji, Španiji in Franciji, kjer je tudi objavil leta 1931 svojo prvo umetnostnozgodovinsko publikacijo...

branja. Zdej, ko mu je bil potreben, je takoj znal. Vozni red mu je postal svetovalec. S tem zajtrkom se je začelo Tiegelovo potovanje. Zdej ni več odločalo naključje, temveč določen načrt, po kateri progi se mora peljati in kje mora prestopiti.

Bilo je nemogoče, da bi železniška družba ne vedela za čudakega starca, ki se zmeraj prevaža okrog pod pretezo, da je stopil v napačni vlak in se s tem izmika plačevanju vozarine. Tu in tam je namreč gospod Tiegel naleyel na spredovnika, ki ga je že poznal in tako se je razvedelo o stvari. Tudi potniki, ki so mnogo potovali po opravkih, so kmalu spoznali zvižako gospoda Tiegla in se spoprijateljili z njim.

Sedeči z njim v istem kupeju je bila čast za vsakogar. Starec bi lahko pri tem se kaj po strani zaslužil, vendar gospod Tiegel ni tega počel, na slepo je vstopil v vlak in sedel v prvi kupe, kamor je prišel. Nekaj časa je sicer dejal prednostno prvega razreda zaradi udobnejših sedežev. Ko pa so se začeli pritoževati potniki drugega razreda, se je takoj odpravil mednje, da bi jih ne vznemjevovalji.

Da, da, gospodu Tieglu se je dobro godilo, veselo je živel. Na smrt ni več mislil, in če se kdaj po naključju spomnil, da ga čaka doma krsta, je malo globoje pogledal v kozarec, to je zmeraj pomagal. Pa tudi brez nevarnosti ni bilo to njegovo potovanje; res bi se lahko zgodilo, da bi kdaj stopil na napačni vlak.

Nekaj jutro, okoli šeste ure, se je gospod Tiegel zbudil; bil je nemiren, mučil ga je glavobol. Popotanje železnih koles, ki ga navadno uspavajo, mu je povzročalo bolečine. »Včeraj bi ne smel toliko piti, je mislil. Danilo se je že, bila je čudna svetloba, pokrajina je bila ena sama ravnica, bledorumen trak s srebrnim robom.

Trajalo je teden dni, preden je krsta prišla. Teden se mu je zdel dolg, ker ga je venomer mučila misel, da bo medtem umrl in da ga bodo pokopali v drugi krsti. Zdej, ko je imel pred seboj to dobro znano stvar, se je umiril. Vsak dan je hodil ob morju na sprehod, se večkrat ustavil, jezo premeril morje in zaklical: »Udari, no! Končaj! Videl sem te!

Nič se ni zgodilo, počutil se je dobro, slani morski zrak mu je koristil. Čez me se dni, bil je lep, blag oktober, se je v gospodu Tieglu utrnilo, da smrt še ni tako blizu. Nekaj mu je roljilo po glavi, a njegovi računi so bili napačni. Potem ga je prevzela misel. Gospod Tiegel je sklenil, da jo bo proslavil. Skrbno se je obkel, si zataknil rdeč nagej v gumbnico in odšel v gostilno. Tam je pil ves popoldan, ves večer, dokler ni gostilničar menil, da je preveč pljane, in ga postal domov. Tri ure je gospod Tiegel iskal svojo hišico. Hodil je za zvezdo severnica — bilo je pravilno — toda zvezda severnica se je opotekala sem in tja po nebu kakor pljan komet. Ko je gospod Tiegel prikolovratil domov, se ni mogel upreti skušnjavi: legel je v krsto in takoj zaspal.



JUTRO V PRISTANIŠČU

(Fotografika J. K.)

Mimi Malenšek

Sonce vročega avgusta

Odlomek iz novega romana v „Delu“

V »Sonce vročega avgusta«, novem romanu Mimi Malenškove, ki bo na kulturni strani Dela v kratkem začel izhajati kot podlistek, se srečamo s prikazom deziluzij in moralne depresije poprečne slovenske družine sedanjega časa. Poprečne glede na socialni položaj in intelektualno doživljanje ter presojanje problematike zdanjega življenja. To je družina z že skoraj odraslimi otroki in utrjeno gmotno podlago, torej zveza zakoncev, ki sta prvo mladost pustila v vojnem času, svoje delo pa zavetila pojavnemu obdobju. V tem času sta skupaj s svojo družbeno okolico doživljala in preživljala prevrednotenje vrednot — od prvega porevolucionarnega poleta do novih ciljev, ki jih daje pod skupni imenovelec dviganje zasebne življenjske ravni. Nad poplitenje tega in takega življenja, stremuškega in pridobitniškega, obrnjenega v nenačelnost in udobje se skuša dvigniti junakinja romana glasbena učiteljica z zadržimi umetniškimi ambicijami in še živim moralnim živcem. Iz kompromisarskega življenja, ki se mu po sili vdaja vrsto let ob poslovno srednje uspešnem karističnem možu, se iztrga, ko na počitnicah ob istrski obali spozna mladega francoskega novinarja in doživi z njim prvo resnično ljubezen. V tem znamenju je tudi njuno slovo, polno občutka, da je za vedno, pa vendar vredno, da je bilo doživeto.

nim morčevanjem pomagal Mariuti visoko skladovnico škariel, zvezanih skupaj z vrvcu, iz avtobusa. Nada ji je skladovnico pomagala opratiti in Mariuta je odšla po vasi, čvrsta, bodra, obložena kot krošnjar. Čez ramo je zakicala Nadi: — In če boste kdaj hoteli sveže ribe, jih zdaj cvrem vsako popoldne, skuše in ribone! Na šolskem vrtu je stala učiteljica. Naslanjala se je z laktni na betonsko ogrado in gledala za odhajajočim avtobusom. — Gledate po vasi, je ga nagovorila Nada. Učiteljica je na pol skomignila z rameni. — Pa... gledam. Njen obraz s širokimi licnicami se je zdel utrujen, od zaspane, naveličane. — Mariuta bo spet napolnila svojo stekleno omario, je rekla, in pogled ji je počasi, nebrzično šel za gostilničarko, ki je izginjala na dnu položnega klanca. — V nedeljo bo sčeta. Ljudje bodo prišli z vseh strani. — Saj res. — Pravijo, da bodo v kantini do nedelje dobili novo glasbeno skrinjo. Dajo bodo jutri pripeljali. — Potem bo vse dirlo v kantino. Učiteljica je spet skomignila z rameni. — Ne skrbite preveč za Mariuto. Denarja si je nabrala več kot kdor že v Kaštelu. Tudi kantina je ne bo uničila. Sicer pa ima dva sinova, oba trgovca, enega v Milanu, drugega v Trzinu. V nedeljo ju boste lahko videli, vsako leto prideva na sčeto. Gosposki limuzini, gosposki ženi, uh! — gosposki otroci! Oba vabita Mariuto k sebi. A Mariuta! — Svoj živ dan, pravi, sem točila vino, za Viktorija Emanuela lire, tudi za Hitlerjeve marke, zdaj ga točim za dinarje. Vskakemu, kdor plača. Dokler bom s prstom mogla ganiti, ga bom točila! Pod Italijani je plačevala globo, ker je točila nezadano vino. Med vojno so ji zasegli cele sode vina, ker ga ni hotela točiti, povrh je še plačala. Po vojni je bila nekaj let upravnica in spet je plačevala. Potem so ji osterio vrtili in tudi ne mine leto, da bi ne plačala globo. Ali kaj je to Mariuti... — Ali vam je kdaj dolgčas tu? Učiteljica je kakor ožvela. Zasmejala se je. Ploščati zobje so se ji zablišli med ustnicami, smeh ji je obraz kar osvetlil. — Dolgčas? Ker sem na vasi, mislite? V mestu bi mi bilo dolgčas. V Pulju imam sestro, v novem naselju stanuje — to je puščavščino. Ne, nič bolj mi ni dolgčas kot ljudem ob nedeljskih popoldnevih, ko večših tudi ne vedo, kam bi se deli, ko čakajo večera, a se vendarle vsi veselijo nedelje. — No, da, res je. V Kaštelu je štiristo duš, tako je rekla plovca. Morda tudi kak duca, več ali manj, to ni pomembno. In če človek pozna štiristo ljudi in štirinajst let živi med njimi in vsi ti ljudje poznajo njega, če človek pozna tudi življenjske zgodbe vseh teh ljudi, zgodbe, ki se s zmeraj nadaljujejo, potem se resnično ne more dolgočasiti. Potem res pozna samo dolgčas, ki je hkrati dobrodojen počitek. Tudi ljudje ob nedeljskih popoldnevih gledajo prihod in odhod avtobusov. Ali plus na okroglem betonskem ploščatu pod vasio. Ali tudi morje, da, tudi morje je mogoče gledati in se ga ne naveliča. — Saj res, je rekla Nada. V kraju, kjer je človek tako rekoč doma, mu ne more biti dolgčas. Učiteljica je živahno prikimala. — Dolgčas bi mi bilo po Kaštelu, če bi morala od tuda. Upam, da si ne bodo kdaj izmislili, da bi me posiljal drugam. Učiteljica je odšla po dvorišču. Nada pod pinjami proti svoji hišici. Ljudem zmeraj prisojamo vse tisto, kar nosimo v sebi, si je rekla, tudi svoje slabosti in celo bolečino. Ne zdí se, da bi bila učiteljica nesrečna, kadar ob večerih sedi na kavču in bere romane. Ima svoj kraj in ima svoj dom. Kaštel in Šolo. Premalo je, da kje stanuje. Pogrnati morda korenine. Mi ne koreninimo nikjer. Mi smo kot naplavljen gruč...

Nove knjige

Magda Szabo: PLES V MASKAH



Ples v maskah je krajpak simboličen izraz za življenje, ki dostikrat mineva kot maskarada, kjer ljudje drug drugega ne morejo spoznati. Zaradi mask, ki jih nosimo, je redkokdaj lahko pogledamo človeku v srce in tudi nam samim je zelo težko sneti maske in razodeti, kaj mislimo, čutimo in želimo. Ples v maskah je roman o petnajstletni dekletci, ki ni nikoli poznala materine in najde nadomestilo zanj v svoji učiteljici, ko se med njo in deklečim otcom razvije čista ljubezen z veliko razumevanja. Okvir celotne zgodbe tvori šolska maskarada, v kateri si deklica Kristina in njena učiteljica Eva pripovedujeta vsaka svojo zgodbo. Leta 1917 v Debrečenu rojena pisateljica je znana v svoji domovini po pesnih in romanih, manj znana pa je kot pisateljica mladinskih knjig, med katerih sodi tudi Ples v maskah. Roman iz zbirke vseh v slovenščini, v dobroti in glasno razumevanje, z nenapisanim pozivom, naj ljudje živijo skupaj in si zaupajo. Roman je poslovenila za založbo Mladinska knjiga v ljubljani Beatrice Babo, ilustracije je prispeval Károly Reich, urednik je bil Ivan Minatti, opremo pa je izvršil Aco Mavec. Strani 205.

Michel Mohrt: UJETNIK MORJA

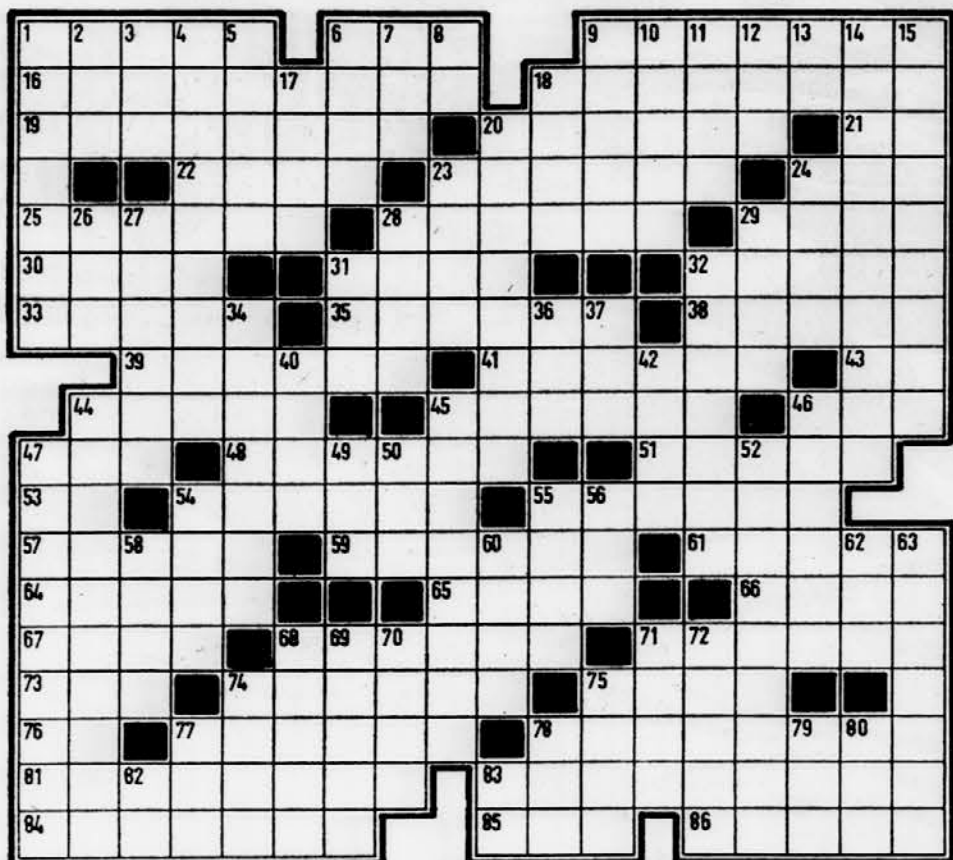


Michel Mohrt je dokazal v tem delu, da je zmerom mogoče napisati tudi dober pustolovski roman. Njegova pomorska kronika izhaja in zajema iz pripovednega izročila 19. stoletja ter pomeni osvežitve te literarne zvrsti. Pisatelj pa zna pri tem izraziti tudi globlja čustva ter ne obvlada zgolj tehničnih prijemov pustolovske povesti, marveč jo prijetno začinja s humorjem. Zgodba, kakršno nam pripoveduje, je zlasti zmorna navdušiti človeka v mladih letih: Glavni junak doživi v kratkem času vsa velika človeška čustva in strasti: prijateljstvo in ljubezen, pogum in strah, svobodo, zvestobo in izdajo. Potem postane ujetnik samega sebe, ujet v svoje spomine in sanje in pogled na brezbrezno morje mu pomeni izgubljen prstost. Roman je za mariborsko založbo Obzorje prevedel Stanko Potisk, opremil pa Uroš Vagaja. Isel je kot osmnajsti zvezek zbirke Prizma, ki prinaša izbrane romane iz svetovne književnosti. Strani 275.

BRALCU RUBRIKE O NOVIH KNJIGAH Ob zaključku knjižarske sezone želi spremljevalec slovenskega književnega trga, kakor je bil prikazan skozi vse leto v tej rubriki, povedati naslednje: rubrika Nove knjige je obravnavala v tej obliki zgolj tista dela, ki so jih založbe poslale našemu listu v oceno. Marsikak ljubiteljske slovenske knjige bi si želel najbrž obširnejših poročil in ocen, vendar sedanjí obseg knjižne proizvodnje že spriču pomanjkanja recenzentov dejansko onemogoča nadrobnejše ocenjevanje novih del, razen v redkih primerih, ko gre za pomembnejša domača dela. Rubrika »Nove knjige« ima samo namen s kratkimi poročili in ocenami opozorjati bralce na zanimive novice. Pozorni bralce je lahko opazil težnjo ne večji popularizaciji slovenske ustvarjalnosti, ravno tako pa samo med novimi knjigami posvetili vse več prostora zanimivim in tehnišim prevencim delom. Žal je rubrika ves čas trpela zaradi večjih ali manjših tiskovnih napak, ki so dostikrat povsem izpremenile smisel že tako skopega teksta. Zaradi njih se opravil čistem bralcem z željo, da bi nova sezona prinesla vsem ljubiteljem knjige čim več lepega. O novih knjigah moramo spet poročati v septembru. FRANCE NOVŠAK

V nekaj dneh — začetek novega romana v „Delu“

Nagradna križanka



VODORAVNO: 1. starodaven nomadski narod severno od Crnega morja, ki se je pozneje spojil s Sarmati, 6. kip ali slika golega telesa, 9. atenski vojskovodja, ki je premagal Perzijo pri Maratonu, 16. drugo največje angleško pristanišče, največje trzišče za bombaž na svetu, 18. inčica, različica drugačnega oblika, 19. jetnik, zapornik, 20. vladar, 21. pijača starih Slovanov, 22. veličanska figura polinezijskega božanstva, 23. budistični svetilec, 24. ime hrvaške pevke zabavne glasbe Štefok, 25. ena od glavnih ženskih oseb v Tolstojevem romanu »Vojna in mir«, 28. rimska boginja sadjarstva, 29. pravilna krilata pošast, 30. iznajdba, 31. okenska navojnica, 32. naslovni junak znanega romana nemškega pisatelja Thomasa Manna, ki ga imamo tudi v slovenskem prevodu, 33. glavno mesto Ukrajine, 35. ime srbskega junaka oktobrske revolucije Dukić, 38. glavno bolgarsko pristanišče v Crnem morju, 39. mrdlec, žuljka, 41. norveško pristaniško mesto ob delavi reke Nunnedalselagen v Skagerrak, 43. znamenka italijanskih težkih kamionov in avtomobov, 44. eno od vodilnih italijanskih nogometnih mošttev, 45. močna industrijska pokrajina na zahodu Zvezne republike Nemčije, 46. ime italijanske filmske igralke Miranda, 47. orientalski prašek za barvanje las, 48. francoski pisatelj, odlični stilist, član Francoske akademije (Maureiac, 1862 do 1923), 51. začetek tekme, 53. kratice za sljudsko skupščino, 54. židovski žensko ime, 55. dobesedne navede besedi iz kakega spisa, 57. ime slovenskega književnika Kristjana, 59. južni sad, 61. razglas, ki se naglo širi, 64. okusna morska riba, 65. služ, blato.

66. grška boginja zmage, 67. domača pernat žival, 68. izpodbijanje, oporekanje, 71. delavec pri zakoličenju ceste ali železnice, 73. poseben smučarski čoln za reševanje ponesrečencev, 74. pobiralac smeti, 75. prostor pred vrati, 76. slovenski tekmar za razvedrilico, 77. razteletalec, 78. geodetska naprava za merjenje kotov, 81. znan slovenski psiholog in strokovni pisec, redni profesor na ljubljanski univerzi v letih 1949—1957 (Mihaš), 83. lani umrli italijanski pisatelj, aktiven borec proti fašizmu (Elio), 84. ime več partidskih kraljev iz dinastije Arsakidov, 85. svetovno znano kopalniško mesto v Belgiji, 86. modrec v Lessingovi drami.

NAVPIČNO: 1. avtobusno podjetje iz Kopra, 2. staroperzijski kralj in vojskovodja, 3. ime slovenskega slikarja Šubica, 4. oporoka, 5. veletoč v Sibiriji, največji levi pritok Obi, 6. Beotijci, 7. najkrajsja od treh dolin, ki se spuščajo od Triglavskega masiva proti Zgornji savski dolini pri Mojstrani, 8. kemični znak za tantal, 9. popularna Massenotova opera, 10. sultanov ukaz, 11. pega, maroga, 12. kradljivec, zmikav, 13. veznik, 14. brezglasnost, nemelodičnost, 15. verski poglavar lamajzma, 17. pritok Savnje, 18. pristanišče ob istoimenem zalivu v severozahodni Španiji, 20. ljubljenec sirakuskega tirana Dioniza, nad čigar glavjo je visel meč, 23. večji kosi papirja, 24. veletoč v vzhodni Aziji, 26. skupno ime za tri največja božanstva v nordijski mitologiji, 27. inozemstvo, 28. površinska koža, ten, 29. nevidna zmes plinov v atmosferi, 31. karcinom, 32. stara utežna mera (približno 50 kg), 34. zgodba filma, knjige ipd., 36. kratice

skandinavsko letalske družbe, 37. umetnost (lat.), 40. državna blagajna, 42. novica, 44. strokovnjak, ki daje navodila, 45. krvna slika, 46. vnetje šarenice, 47. naslov velikega ameriškega filmskega spektakla iz egiptovske zgodovine z Elizabeth Taylor v naslovni vlogi, 49. zver iz rodu mačk, 50. obdobjevsko mesto s starih gradom v vzhodni Srbiji, 52. starogrški apologet in filozof v 2. stoletju, 54. bajeljnovi frigijski kralj, ki se mu je vse, česar se je dotaknil, spreminilo v zlato, 55. negativna šolska ocena, 56. ime angleškega pisatelja zgodb o Jamesu Bondu Fleminga, 58. italijansko pristanišče ob Jadranu, 60. duhovščina, 62. novozelandski les za gradnjo ladij, 63. skandinavsko žensko ime (junakinja romana Olofa Ekströma »Plesala je samo eno poletje«), 68. četrtmilijonsko mesto ob Missouriju v ameriški zvezni državi Nebraska, 69. sodobni slovenski humoristični publicist in satirik (Zarko), 70. zareza v dogah, kamor se vstavi sodu dno, 71. čebelji sarnec, 72. radioaktivna kemična prvina (znak Rn), 74. domisljiv puhoglav, 75. del stopala, 77. oče, 78. značilen predstavnik vrste, 79. okraskova za italijansko liro, 80. okrajšano žensko ime, 82. avtomobilska oznaka Splita, 83. kratice najvažnejšega organa OZN.

Nagradni razpis

Za pravilno rešitev nagradne križanke razpisujemo dvanajst nagrad:

1. nagrada: 50 Ndin
2. nagrada: 40 Ndin
3. nagrada: 30 Ndin
4. do 12. nagrada: pa 20 Ndin

Izreke z vpisano rešitvijo pošljite na naslov: Uredništvo »Delo«, Ljubljana, Tomšičeva 3, pošni predal 29. Na pisemski ovitek napišite NAGRADNA KRIZANKA. Rešitve ne prilagajate drugih dopisov ali obvestil. Pri zrebanju bomo upoštevali vse rešitve, ki bodo v uredništvu do srede, 16. avgusta opoldne.

Reševalci iz Ljubljane lahko vržejo rešitve v nabiralnik nagradnih ugank »Delo« in »Tovariša« v veži postopja v Tomšičevi ulici 3.

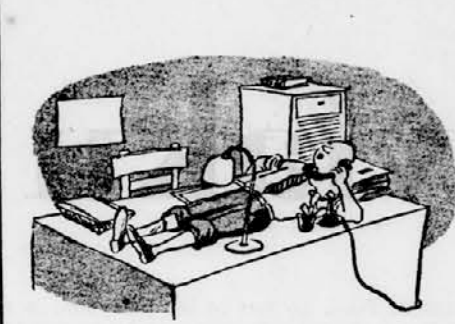
Nagrani reševalci

Za slikovno križanko preteklega tedna smo dobili 1685 rešitev. Zreb je razdelil nagrade takole:

1. nagrada (50 Ndin): Ema Miselj, Dol. Logatec 200
2. nagrada (40 Ndin): Erna Juvančič, Ljubljana, Levstikova 8
3. nagrada (30 Ndin): Minko Kokol Maribor, Smetanova 30
4. do 12. nagrada (po 20 Ndin) prejmejo: Brigita Zazvonil, Tržič, Trg svobode 20 I; Olga Kramer, Ljubljana, Postojnska 8; Marija Vračun, Celje, Ul. 29. nov. 51 B; Tone Cebašek, Kranj, Kidričeva 1; Anica Trost, Ljubljana, Glinška 10; Franjo Zalar, Ljubljana, Celovška 95/III; Boris Vodopivec, Maribor, Tomšičeva 40; Ivan Kordin, Lucija, blok 5, Portorož; Vinko Senica, Zalec, Slandrov trg 5

Rešitev prejšnje križanke

Vodoravno: traper, Rovinj, sponka, kofa, delta, at., Laokoon, pika, Uskok, Šuba, Isar, Leonidi, op., Strunjan, telega, ara, jatagan, vas, rano. Oka, akant, tsel, Nora, Enar, Gent, Brno, osel, li. Lear, pelinkovec, id., Ilirija, Nina, Samson, rt, lop kritje, terasa.



— Ja, vrnil sem se že z dopusta. Zdaj se počasi spet prijavam na delo.



— Tri napake — ni slabo. Poskusiva zdaj še z drugo besedo.



— Čudno, doma te pa prav nič ne skrbi moja linija.



— Nisem se mogla odločiti, ali bi šla v gore ali na morje, pa je moj mož tako škil v gore, da sem končno moral izbrati morje.



Brez besed



Brez besed



Carovnik iz bara: Za hudica, le kje imam ključ od hišnih vrat?



Brez besed



Kdo je to?

Oče ga je na smrtni postelji rotil, naj nikoli lahkomiselnost ne sproži vojne. Oče je v dobro urejeni armadi videl le sredstvo za ohranitev miru, sin pa ni mislil na mir, temveč je na lastno slavo Hotel je osvajati in očevih navstev ni poslušal. Komaj pol leta pozneje je brez formalne vojne napovedi in zato povsem protizakon napadel miroljubno sosedno deželo.

Sosedje seveda niso bili pripravljene, zato se sprva vojni pohod odvijal zelo uspešno in skorajda veselo. Se-le po štirih mesecih se je nasprotnik opomogel in zbral za prvo bitko, ki je bila hkrati tudi prva bitka v življenju časulnega vladarja in njegova prva zmaga.

Tako vsaj piše v učbenkih za zgodovino. To pa ni povsem res, kajti zmaga v tej bitki ni bila njegova osebna zasluga. Dvajsetletni vladar namreč sploh ni bilke dobojeval, temveč je zbehal.

Sprva je bitko, ki se je začela opoldne, vodil on. Štiri ure pozneje, ko je sovražna konjenica z junakiim vdorom povzročila tudi nered med njegovimi četami, je menil, da je vse izgubljeno. Ko mu je njegov maršal nato svetoval, naj si reši življenje, je s pešico spremljivalec pobegnil. Spotoma je pratežu celo zaklical, da je vse izgubljeno, tako da so ljudje vse skupaj popustili in začeli bežati.

Medtem pa so se stvari na boljše usodno zasukale. Komaj uro pozneje mu je maršal poslal sporočilo, da jim bo morda z božjo pomočjo je uspelo sovražnika potolči. Toda on je prohibitivno besel in sel ga ni mogel dohiteti. Tudi v naslednjih desetih urah vrhovnega poveljnika niso mogli najti. Pozneje se je razvedelo, da so ga na begu skorajda ujeli. Mesto, v katerem se je nameraval skriti, je medtem zajel sovražnik. Sele, ko so za njim streljali, je spoznal nevarnost in na vrat na nos odjedil prelajno poti nazaj. Sedaj je bil popolnoma prepričan, da je vse izgubljeno. Sele ob dveh ponoči, ko se je ustavil v nekem mestecu, kjer je hotel prenočiti, je izvedel za srečni izid bitke. Pravkar je bil še ves živčen vzkičkal: »Moj božji, to je prebudo, ne kajti me praterdo! Zdad je besno preklinjal plani na konja in prediral vsvo noč, tako da je ob jutranjem svitu dosegel čete, ki jih je bil tako strahopetno zapustil.

KDO JE TO?
RESITEV IZ PREJSNJEGA TEDNA
 Dama, ki je bila Napoleonu prevec malomeščanska, je bila pruska kraljica Marie Louise (1776—1810). Prav gotovo ji je Napoleon, ki je bil tedaj na viski svoje oblasti, imponiral, brez dnoma pa je imela ob tem svoje račune; trdila se je, da bi pridobila Napoleonovo naklonjenost ne samo zase, temveč tudi za svojega moža Friedricha Wilhelma III in za Prusijo. Z Napoleonom se je srečala v poletju leta 1807. v Tilsitu, potem, ko so francoske čete zasedle deželo. Sprva je Napoleon nameraval prusko državo popolnoma uničiti, pozneje pa se je zadovoljil s tem, da jo je zmanjšal na polovico. To pa nikakor ni bila zasluga mlade kraljice, temveč zasluga ruskega carja Aleksandra. Kraljici ni bil pustil niti Magdeburga, čeprav ga je za to mesto izrecno prosila. Po mirovni pogodbi v Tilsitu so prusko državo sestavljale naslednje pokrajine: Brandenburg, Slesija, Pomorjansko, Vzhodna in Zahodna Prusija. Odreči pa so se morali med drugim ali Hannoveru in pokrajinam okoli Varšave, ki so jih bili dobili z delitvijo Poljske in kjer so prebivali sami Poljaki.

Filatelija

Novo znamke v Švici

Generalna direkcija PIT v Bernu je sporočila, da bodo prišle 18. septembra 1967 v promet naslednje poštne znamke:

1. priložnostne poštne znamke iz serije »propagandnih« postnih znamk,
2. redne poštne znamke.

Navedene štiri znamke bodo v prodaji na poštah od 29. februarja 1968, to je dobrih pet mesecev. V prodaji bo tudi priložnostni ovitek, na katerem so nalepljene vse štiri znamke in žigosane z žigom prvega dne.

Na rednih poštih znamkah so slike pomembnih spominskih zgradb:



0,70 fr — Lussy—Höehhuse — Wolfenschüssen
 2 fr — Grad A Pro — Seedorf
 2,50 fr — Portal cerkve Sv. Ozvalda — Zug
 3,50 fr — Benediktinski samostan — Engelberg.

Znamke so dopolnile redne serije poštne znamke, ki je pričela izhajati leta 1960, in so bile potrebne zaradi zviševanja poštne tarife. Tudi za te znamke bo v prodaji priložnostni ovitek z vsemi štirimi znamkami, žigosanimi z žigom prvega dne.

Naše nove priložnostne znamke

Skupnost jugoslovanskih PIT je v informativnem biltenu številka 10 od 1. avgusta 1967 objavila priložnostne poštne znamke, ki bodo prišle v promet v mesecu septembru.

Na dan otvoritve Mednarodne razstave lova in sejma lova in ribolova v Novem Sadu bodo začeli 22. septembra prodajati serijo štirih priložnostnih poštih znamk v vrednosti 7 novih dinarjev, na katerih bodo motivi iz lova in ribolova. Motive sta pripravili akademski slikarji Bojana Spremo in Andreja Milenković iz Beograda in se zelo razlikujejo od naših dosedanjih

znank s področja živalstva. Zanimivo je, da se znamke tiskajo v Nemski demokratični republiki. Podrobnosti in fotografije znamk bomo objavili, ko jih dobimo.

Na dan otvoritve XVIII. kongresa astronautike v Beogradu, dne 25. septembra, pride v promet priložnostna poština znamka za 0,85 novih dinarjev. Znamka ni bila predvidena in so z njo program kasneje dopolnili. Znamke tiska Zavod za izdelavo bankovcev v Beogradu. Podrobnosti in fotografije znamke Skupnost jugoslovanskih PTT še ni objavila.



Ob proslavi 100-letnice Slovenskega narodnega gledališča v Ljubljani bodo začeli 29. septembra prodajati priložnostno poštino znamko za 0,30 novih dinarjev, na kateri je upodobljeno posloje nekdanje Dramatičnega društva na današnjem Trgu revolucije, ki je pogorelo. Program poštne znamke za leto 1967 je predvidel, da bo ta znamka izšla še avgusta. Tudi to znamko tiska Zavod za izdelavo bankovcev v Beogradu.

Objavljamo fotografijo znamke, s podrobnostmi pa bomo seznanili filateliste, ko jih prejmemo.

Novica

V PTT Vestniku, informativnem listu Skupnosti JPTT, smo prebrali, da spada Jugoslavija v tisto skupino držav, ki izdajajo zmerno število znamk z relativno nisko nominalno vrednostjo. To je tudi eden izmed razlogov, da v svetu čedalje bolj narašča zanimanje za jugoslovanske znamke.



— Mislite, da mi je kaj ostalo?

Naša ulica

(Ne)simpatične asociacije

Dolje je sklenil, da alkoholnih pijav ne bo pil več in je to tudi ženi povedal. Ta se je strahotno razveselila in povprašala: »Dolje, ali res ne? Nič več? Nikoli več?«
 »Rekel sem: več ne bom pila« je bil trden Dolje.
 »Tako bom v trgovino stekla in ti prinesla nekaj agresorskih sadnih sokov.« je dejala Doljetovka.
 »Kakšnih?« je vprašal Dolje.
 »Agresorskih. Tistih Jajfa, izraelških, pri katerih so podjetja odlepila etikete z oznako Made in Israel in jih zdaj prodajajo ceneje...«
 »Kar prinesi. A pil jih ne bom...«
 »Zakaj ne? Saj so dobri. Ali zaradi politike?«
 »Ne! Pač pa zato, ker sem rekel, da ne bom pil več...«
 »Ali se bojiš, da boš potem bolj agresiven?«
 »Poslušaj me, babo, in potem nora. Rekel sem: PIL NE BOM VEČ. In zakaj ne? Zato, ker več ne morem! Pika.«
 Ko so — po naši ulici gredoč — fantje mlo zapeli »Ni daleč več tja do goščave«, se je Janez, Borčev sin, spomnil:
 »Ej duš! Oglas sem pozabil oddati. To bo Mojca spet počela...«
 »Kakšen oglas?« je vprašal oče.
 »Beri,« mu je pomotil Janez papir pod nos. In Borč je bral:
 »Le enkrat uporabljen sotor ugodno zamengan za otroški vozeček. Ponudbe v oglašni oddelci pod »Kaj pa je tebe treba bilo?«
 Borč je poskočil in zatulil na snaga:
 »Kaj? Katera? Kdaj? Kakš?«
 »Stari očka, pomiri se. Počasi in po vrsti. Na vprašanje kaj, se odgovor glasi — otrok. Na vprašanje katera — Mojca, na vprašanje kdaj — ko sem bil na morju, na vprašanje kako, pa ne odgovorim, ker moram čuvati ugled tvoje bodoče snaha in ker se o takih stvareh sploh ne govori. Čudi me tudi vprašanje katera, saj veš, da sem hodi ti z Mojco. Ah naj si ga razlagam tako, da ti v mojih letih nisi vedel...«

»Dovolj! Kaj sploh se znaš delati razzen slabega vtisa?« je zatulil besni Borč.
 »Otroka,« je mirno odvrnil Janez in mrmral nekaj o tem, da jabolko ne pade daleč od drevesa.
 »Da, da! Čudovilo! Kupiš si dva jermenčeka, ju privežeš na nogi, hodiš po lastnih podplatih — in si elegantno in po zadnji modi obut...«
 »Ne lišče te...«
 »Podplati se navadno sploh ne odlepajo...«
 »Trajajo do konca življenja...«
 »Podplati pač, jermenčke je ugodno menjati. Vsaaj na deset let.«
 »Ne prouščajjo vode...«
 Tako in drugače sta se pogovarjali bosonogi damici pred našim blokom, se zvirali kot filmski igralci brez angažmaja in druga drugi kazali zadnji modni krik naše (in vaše) ulice — sandale brez podplatov.
 Nista in nista jih mogli prehaliti. Potem je prišla mat prve in na kratko odsekala:
 »Srnklja, takoj si pojdi noge umiti!«
 Za naslednjo — danes zadnjo — zgodico ni Dolje zatruje, da prišede namjo. Dočel jo je v autobusu »Nis« — ekspresu, ki vozi iz Skopja v Ljubljano.
 Takole pripoveduje Dolje:
 »Vkracal sem se v Leskovcu in ker je pot dolga, čutilj pa so me tiščali, sem jih sezul. Pa si nisem le jaz pritožil tega udobja — skoraj vsi potniki v autobusu so storili tako. Vse je šlo lepo in prav, dokler nismo prišli na vrepulbiško mejo v Bregani. Tu je ljubka stevaldarsa — domačica ji pravijo — vzela mikrofon v roke in povedala:
 »Prišli smo v Slovenijo. Dovolj je tega kmečkaja in nekulturnega udobja. Takoj se vsi obujte, da ljudje tu ne bodo mislili, da smo kdo ve od kod. Naj Slovenci vidijo, da smo kulturni ljudje...«
 »Potem so se vsi obuli,« je povedal Dolje.
 »In ti?« sem ga vprašal.
 »Zaz ne,« je odvrnil, »jaz sem Slovenec...«

Šah

28.
 ING. N. DIMITROV
 »Problem« 1966

Mat v dveh potezah
 Beli: Kb6, Dc3, Sb2, Sb3 (4)
 Črni: Ka3, Tb4, b5, c4 (4)

Problem prikazuje junakino v tako imenovani »Meredith« formi, ki obsega sicer probleme z 8 do 12 figurami.

RESITEV PROBLEMA ST. 27
 1. Te7, T: c7+ 2. Kd4

RAZPIS PROBLEMSKEGA TURNIRJA

Šahovski rubriki »Dela« in »Tovariša« razpisujeta nagradni turnir v sestavljanju šahovskih problemov. Skupine so tri: 1. mat v dveh potezah, 2. mat v treh potezah in 3. študija; beli na potezi oba (remizira). Vsi originalni problemi in študije bodo objavljeni v »Delu« in »Tovarišu«, ob koncu leta pa brez podatkov avtorjev poslani sodnikom, da določijo vrstni red najboljših. Avtorji najuspešnejših problemov in študij bodo dobili nagrade in diplome. Probleme pošiljajte na naslov: Uredništvo »Tovariša«, Ljubljana, Tomšičeva 3, z oznako »ZA PROBLEMSKI TURNIR«.